

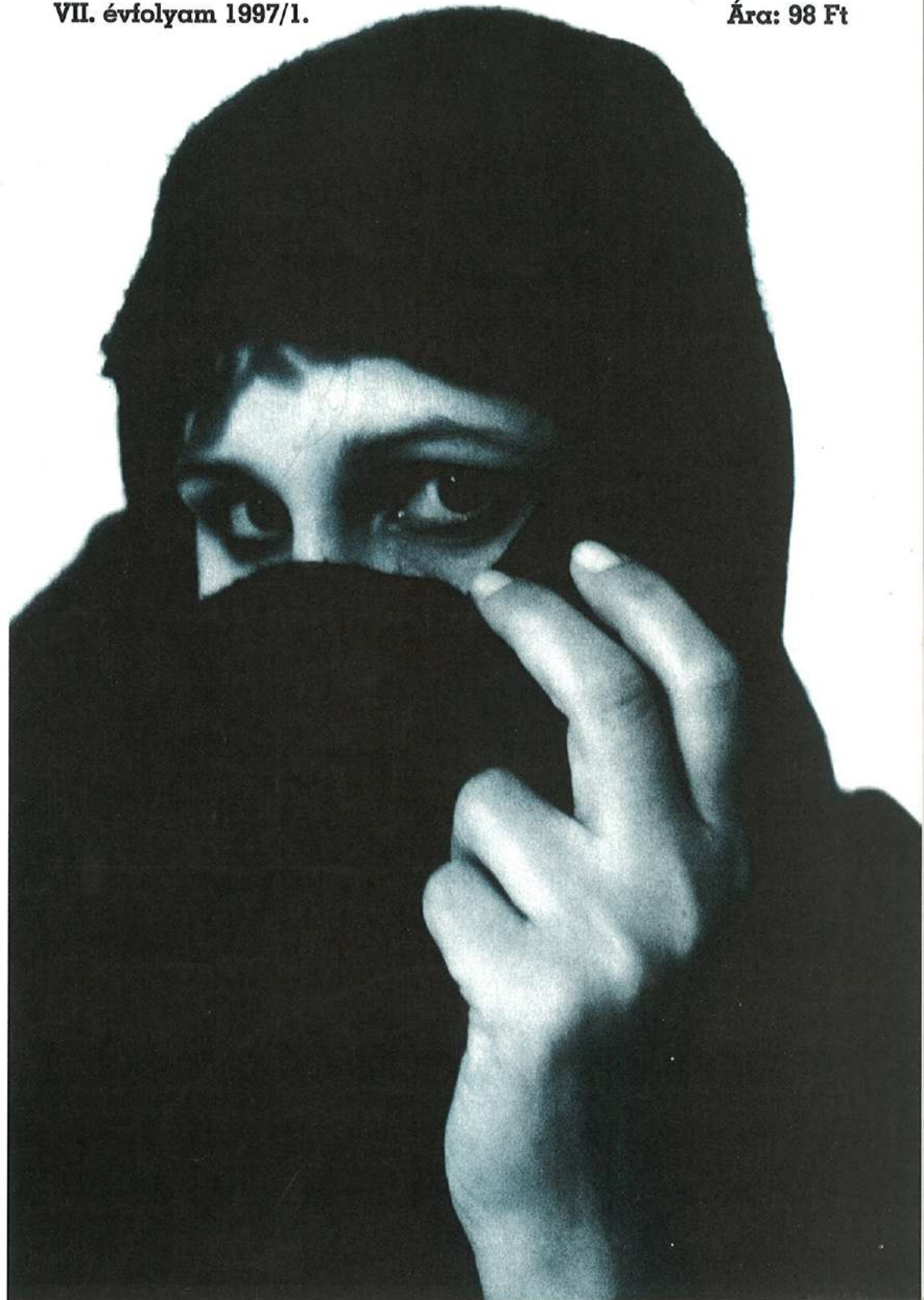
NŐSZEMÉLY

F E M I N I S T A L A P

VII. évfolyam 1997/1.

Ára: 98 Ft

- Tilos siratni a halott katonát
- V. úr esete a ponyva-irodalommal
- Vikingek, Nóra és Gro Haarlem Brundtland

TARTALOM

	Acsády Judit: Nézet – eltérésekről	3
	Hírek	4
INTERJÚ	Bozzi Vera: Tilos siratni a halott katonát	6
NYUGDÍJREFORM	Kósa Eszter: Miért érinti hátrányosan a nőket a kormánynyugdíjreform tervezete	8
NEKROLÓG	Csalog Zsolt: Ottilia	9
TANULMÁNY	Maj Olsen: Tiszta kapcsolatok: ahogy a szerelemet kereső magyar értelmiségi nők látják	10
ERDÉLY	Dr. Rákóczy Rozália: Nők és az iparművészet	14
FESTŐNŐK	Hoffer Andrea és Kis-Kéry Csilla	16
KÖNYV	Acsády Judit: V. úr esete a ponyvairodalommal	18
NORVÉGIA	Medvedev Katalin: Vikingek, Nóra és Gro Harlem Brundtland	20
PROSTITÚCIÓ	Bullain Nilda: Korlátozva korban, térben, időben, módban...	22
TANULMÁNY	Kissné dr. Novák Éva: A női szerepek változása	24
IRODALMI HAGYATÉK	Cipruslombok	27
DOKUMENTUM	Feminista témájú külföldi folyóiratok magyar könyvtárakban	28
	Konferencia előzetes	28
FEMINISTA ARCHIVUM	Feminizmus országszerte	29
	Részlet Dienes Valéria emlékirataiból	30
VERS	Paul Anikó: Vallomás... (?)	31

Címlapfotó: Bozzi Vera

NŐSZEMÉLY

A Feminista Hálózat lapja

Szerkesztők:

Acsády Judit,
Bozzi Vera
Bullain Nilda
Elekes Irén Borbála

Korrektor: Szűsz Réka

A szerkesztőség címe azonos a Feminista Hálózat címével:

(1399 Bp., Pf. 701/1092)

ISSN 1219-1981;

A Nőszemély HÍR-NŐK hálózaton olvasható:

<http://kazy.cfc.hu/personal-home/evu/women/medium/index.html>

Gondozta: Gutenberg Unokái

Lapunk a Pro Helvetia Svájci

Kulturális Alapítvány

támogatásával készült

PR HELVETIA

HOL KAPHATÓ A NŐSZEMÉLY

Egyetemi Színpad (V., Szerb u 21-23.)
Dalmát Kávézó (Szentendre)
Közösségi ház (Kiskunlacháza)
Balázs Béla Stúdió (V., Bajcsy-Zsilinszky út 36-38.)
Cirko-Gejzir (VIII., Lőrinc pap tér 3.)
Ciánkáli Hajó (Duna, a Batthyány térenél)
Pont Könyvesbolt (V., Mérleg u. 6.)
Örökmozgó (VII., Erzsébet krt. 39.)
Szindbád Mozi (XIII., Szt. István krt. 16.)
Odeon Kft. (XIII., Hollán E. u. 7.)
Írók Boltja (VI., Andrássy út 45.)
Tam-Tam Klub (XIII., Csanády utca)
Tabán Mozi (I. Krisztina krt. 87/89.)
Gondolkodó Könyvesbolt (VI. Ó u. 40.)

Acsády Judit:

NÉZET - ELTÉRÉSEKRŐL

A magyar nyelvben a nézeteltérés szó rosszat sejtet. Mintha az eltérő szemlélet eleve bántó, zavaró lenne, sőt valahogy önmagában hordozná a konfliktus kirobbanását. Vajon miért inog meg sokak lelki nyugalma akkor, ha a sajátjuktól eltérő gondolkodásformával, nézettel szembeállnak? Vajon miért nem tisztelhető egy eltérő gondolkodásmód, miért nincs fogékonyság mások eltérő érdekeinek, értékeinek belátására? Az, hogy érzékeljük a másik álláspontját és a miénktől eltérő nézeteit, még nem jelenti azt, hogy el is kell fogadjuk. Ha valaki otthon van saját világában, szerepeiben, gondolatai és értékítéletei között, akkor talán kevésbé tekinti magára nézve fenyegetőnek az övétől eltérő nézeteket, és nagyobb hajlandóságot mutat arra, hogy értékékként, kincsként kezeljen egy új, esetleg szokatlan gondolatot.

Ne gondolják, hogy e sorok írója az égvilágon mindennel szemben toleráns, sőt nem is kíván minden nézet elfogadása mellett érvelni. Az okatlan előítéletek szülte megvetést, gyűlöletet, mások elleni uszítást például sohasem tekintem olyan nézetnek, amelyekkel szemben nyitottságot szeretnék magamban kifejleszteni. Azt azonban már szeretném megérteni, hogy mi húzódik ezek mögött az indulatok mögött. Mint ahogy hosszú idő óta próbálok azt is megfejtetni, hogy mi húzódik Magyarországon a feminizmus oly heves visszautasítása mögött? Mi az a másság, az az eltérés a nézetek között, ami manapság a hazai – eddigi megnyilvánulásai alapján pártsemleges – párbeszédre kész, a nemek közti harmónia és egy új párbeszéd finom célkitűzései felé sasszéző feminizmust szembeállítja a nemekről vallott, hagyományosnak tekintett gondolkodásmóddal? Talán az a vélekedés, hogy minden ember más, és amíg egymással csak a nemünk miatt kötelezőnek vélt szerepkészlet mögé bújva próbálunk kommunikálni, addig egymás megértéséből sokat elve-

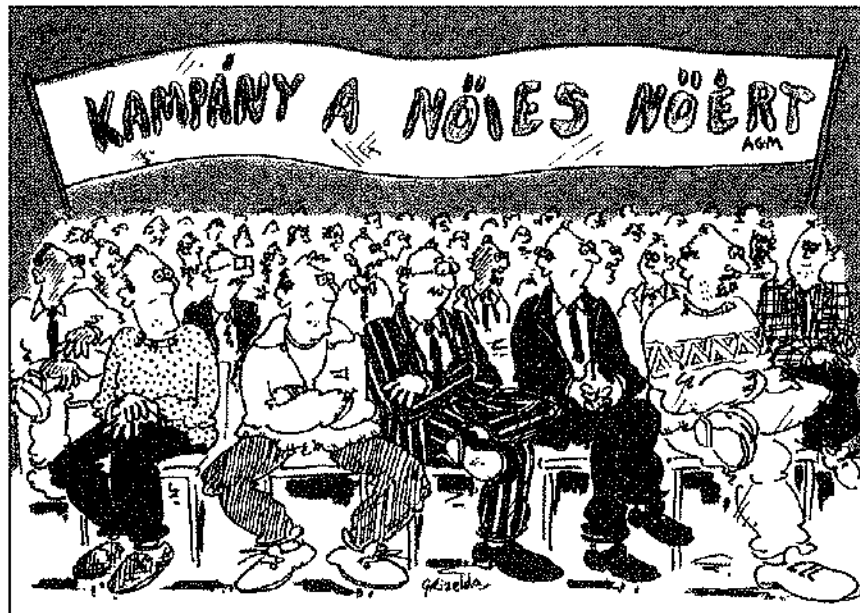
szíthetünk? Ha egyáltalán el lehet jutni az egyéniségek megtalálásáig, amelyek a férfiasság és nőiesség színes pajzsai mögött rejtőznek. A nemi identitás pajzsairól tehát valószínűleg másként gondolkodnak feministák és nem feministák, de ez nem jelenti, hogy ezek ettől kizárólag jó vagy visszautasítandó rosszá válnának.

A nemek közti társadalmi eltérést önmagában még nem kellene értékekkel felruházni. Vagyis, miért kéne magától értetődően jónak tekintenünk azt, hogy a férfiak politizálnak, hogy a férfiak tevékenységeinek van nagyobb presztízse, és a nő pedig érzékeny, és a csak úgy magától vállalja a felelősséget mások egzisztenciális, lelki, egészségügyi és egyéb természetű problémáinak megoldásában. Talán ez se nem jó, se nem rossz, csak éppen így van. De nem biztos, hogy örökké változatlanul így kell maradjon, sőt az sem biztos, hogy a változás rossz lesz.

A férfiuralom megfélézésében persze a feministák között is vannak nézeteltérések, módszertani javaslataik eltéréséről már nem is beszélve. Itthon a közelmúltban mind ez ideig egy főtólva haladó irányzat látszik megfogalmazódni, azzal a szerény javaslattal, hogy mielőtt feminizmusról vitatkozna az ország, érdemes lenne megismerni, hogy mi is az. És miközben ez a most még csak szerveződni kezdő tábor e javaslattal áll elő, magában, csendben másként gondolkodik: nemi szerepekről, kötelességekről és felelőségekről, nők elleni erőszakról, női

munkalehetőségek megcsappanásáról, a nőgyógyászati ellátásról, a reklámokról, a prostitúcióról, a tankönyvek sztereotípiáiról, filmekről, irodalomról és egyebekről.

E z e k miatt a csekélységek miatt már igazán kár lenne összeveszni...

Grizelda Grislingham karikatúrája

HÍREK

GYERMEKKORBAN KIALAKULT TÉVHITEINK PROBLÉMÁS ÉLETHELYZETEK ISMÉTLŐDÉSEKÉNT JELENTKEZNEK ÉLETÜNKBEN. FÉLELMINK FOGVA TARTJÁK ÉLETERŐNKET. ISMERT VAGY FELTÁRATLAN LELKI SÉRÜLÉSEK, TRAUMÁK MEGGYÁSZOLÁSÁN ÉS FELDOLGOZÁSÁN KERESZTÜL KÖZELEBB JUTHATSZ VALÓDI ÖNMAGADHOZ. BELSŐ GYERMEKET GYÓGYÍTÓ TERÁPIÁS KISCOPORTOT ÉS ÖNGYÓGYÍTÓ MEDITÁCIÓKAT VEZET
TÁTRAY BOKODY LIZA
 PSZICHOTERAPEUTA
 BUDAPESTEN.

ÉRDEKLŐDNI A 214-6552-ES TELEFONSZÁMON LEHET.

ELTE ENGLISH DRAMA SOCIETY

bemutatja
RANI DREW
ARANY KOZMETIKA
 című angol nyelvű,
 feminista ihletésű
 darabját

Eőadók: 1997. április
 10. 11. 12. 13.
 az RS9 Stúdiószínházban,
 Budapest VII., Rumbach S. u. 9.
 Az előadások kezdete:
 este 7.30
 (13-án du. 3h is)
 Jegyek a helyszínen:
 300-350 Ft-ért
 Tel.: 269-6610

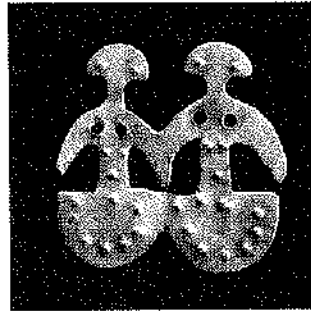
A múlt év végén indítottuk útjára az első magyar lesbikus lapot, a Labriszt. (A labrisz a lesbikusok nemzetközi szimbólumának, a kétélű bárdnak, az amazonok jelképének neve.)

Ez az új lap nőknek szól nőkről. Olyan nőknek és olyan nőkről, akik a nőket szeretik, vagy akik szeretik a nőket. Az első szám nyolc oldalán a lesbikusság vállalásával és megélésével kapcsolatos esszéket, verseket és novellákat olvashatunk.

A hazai és külföldi szak- és szépirodalomból való szemelvények közlésével, a közösséget érintő hírek és programok ismertetésével azt szeretnénk elérni, hogy a lap fórumot biztosítson a magyar lesbikusok örömeinek, nehézségeinek és életformájának feltárására. Fő célunk a lesbikus közösség erősítése és a lesbikusság nyilvános vállalásának megkönnyítése. Azt reméljük, hogy egy ilyen újság összehúzó erővel hat a lesbikus közösség egymást nem ismerő, izolált baráti csoportjaira, és azoknak a nőknek is segít, akik még nem biztosak szexuális identitásukban.

A lap első számában közöltük Adrienne Rich amerikai feminista író nő egyik előadásának fordítását, melyben arról beszél,

milyen fájdalmas állapot a láthatatlanság. Amikor azok, akiknek hatalmában áll létrehozni azt, amit a társadalom valóságnak tekint, egy csoportot egyszerűen nem hajlandók meglátni és meghallgatni, amikor úgy írják le a világot, hogy valaki nincs benne,

legyenek azok a nők általában, a lesbikusok csoportja, vagy egy etnikai közösség, akkor létrejön egy hiányérzés, mintha tükörbe nézne az ember, és nem látna benne semmit. Nem látja múltját, a hagyományait és

a jelenlétét. Ahhoz, hogy valaki ellen tudjon állni ennek az örnek, és követelje, hogy lássák és hallják meg, lelkerő kell – és nemcsak egyéni erő, hanem egy csoporté is. Vállalkozik tehát ez az újság arra is, már a pusztán jelenlétével üzenetet küldjön a kívülágnak arról, hogy létezőnk.

A második számban Ruth Simpson esszéjét, Dorothy Allison amerikai írónő Lesbikus étvágy című novelláját, Szabó Judit verseit és híreket, információkat olvashattok. Aki szeretné megkapni az első két számot, az küldjön fejbélyegzett válasszorítékot erre a címre: Labrisz (Háttér), 1554 Budapest, Pf. 50.

A Labrisz szerkesztői:
 Hatfaludi Judit,
 Lányi Gabi és
 Sándor Bea

HABEAS CORPUS SEGÍTŐ SZOLGÁLAT

A Habeas Corpus Munkacsoport március 20-án kezdte meg konfliktuskezelő és jogsegélyszolgálatát (is). Azok az emberek fordulhatnak hozzánk, akiket nemük, szexualitásuk, táplálkozásuk, külső megjelenésük vagy egyéb, a testükkel kapcsolatos sajátosságuk ürügyén bántalmazás, megkülönböztetés ér, vagy egyszerűen csak beavatkoznak magánügyeibe. Levélcím: HCM 1360 Budapest, Pf. 1. Telefonon (ha ön segítségünket vagy tanácsunkat kéri): 06-40-630-036. Ez egy úgynevezett kék szám, ami helyi díjért hívható. Munkánkhoz csatlakozhat bárki, akinek fontos az önrendelkezés szabadsága. Érdeklődni lehet levélben vagy Juhász Gézánál az (1) 339-8162-as és 06-30-334-601-es telefonon.

HABEAS CORPUS ESTEK

a Tölgyfa Klubban

március 20. és május 8. között
csütörtökönként este fél héttől

Helyszín: TÖLGYFA KLUB
(a Tölgyfa Galéria alatt)
II. ker. Henger u. 2., bejárat
a Henger utca felől („balról“)

április 3.:

Kellenek-e nemi identitások
személyiségünk önmeg-
valósításához? Heller Agnes
mondja el véleményét

április 10.:

Gondolkodás a sexualitás
szabadságáról és korlátairól
Donáth Lászlóval

április 17.:

Az állam semlegesség és a
szexuális erkölcs. Kis János
előadása

április 24.:

Női sexualitás és szexuális
nőalakok a hollywoodi filmek-
ben Fábry Andrea szemével

BÁNTALMAZOTT ÉS CSONKÍTOTT EGYIPTOMI NŐK

A KAIRÓI Al-Ahram c. lap február elején az egyiptomi Nemzeti Népszéki Központ két felmérésének eredményeit tette közzé.

Az első felmérés során 7000, 15 és 49 éves kor közötti férjes asszonyt kérdeztek meg. (15 éves kor alatt egyébként tilos ugyan férjhez adni a lányokat Egyiptomban, mégis nagyon elterjedtek az ennél fiatalabb arák.)

A megkérdezett egyiptomi feleségek 35%-át életében legalább egyszer már megverte a férje. A bántalmazott feleségek 70%-át azért verte meg a férjük, mert szexuális közeledésüket visszautasították. Az áldozatok 7,3%-a terhes volt a bántalmazáskor.

Ugyanakkor az összes megkérdezett férjes asszony közül mintegy 70%-uk vélekedett úgy, hogy ez a fajta bánásmód jogos, ha az asszony „nem megfelelő” módon beszél urával. Több mint 64%-uk azt mondta, hogy a verés jogos akkor, ha a nő egy másik férfival beszélt, vagy elhanyagolta gyermekeit. A megkérdezett nők fele tartotta a verést jogosnak abban az esetben, ha a feleség túl sokat költ élelmiszerre, de elég indoknak tartották az odaégett vacsorát (27%), vagy a visszautasított szexuális közeledést (86%).

A másik felmérés tanúsága szerint egy közvéleménykutatásban résztvevő egyiptomi nők 80%-a találta a női nemiszervi műteti megcsonkítását pozitív tradíciónak. Bár azt nem tették közzé, hogy ennek a felmérésnek során hány nőt kérdeztek meg, azt azonban igen, hogy a megkérdezettek 97%-a a nemi szerv valamilyen csonkításán átesett (a külső szeméremajkák és a csikló részleges vagy teljes eltávolításán).

Ezek a beavatkozások ugyan már törvénytelennek minősülnek Egyiptomban, mégis széles körben elterjedtek maradtak. A műtéteket gyakran egészségügyi szempontból nem megfelelő körülmények között végzik. A muzulmán hatóságok hangsúlyozzák, hogy a női nemi szervi csonkítások afrikai törzsi tradíciókból erednek és az iszlám valláshoz semmi közeük.

(forrás: Internet, beijing95-1@netcom.com)

HAJÓGYÁRI SZIGET: '97 TAVASZÁN

A jobb napokat is látott, ma már inkább elhíresült szigeten a csend nyugalma mellett, az elhagyatottság érzése is megtalálható. Leszámítva egy-két épületrészt, amit frissen átalakítva beköltözhetővé tettek magán munkacsoportok számára, az egész területen a pusztítás romjai láthatók: szeméthegek, elrozsásodott hajók, szétmálló épületek, kitört fák, törmelékerdők. Az épített környezet és a természet szoros együttes pusztulása, az emberi károkozás és figyelmetlenség élő példája. Ez a folyamat most még visszafordítható, cselekedni azonban addig kell, amíg nem késő.

Kép és szöveg: Somlai Eta

Tilos siratni a halott katonát

Másfél évtizede él Magyarországon, és azt bizonygatja, hogy nem fél. De az arcát és a nevét nem vállalja a nyilvánosság előtt. A családi állapotáról sem írhatok, meg arról sem, hogyan került ide, melyik városban lakik, mi a foglalkozása. Néha int a kezével, hogy kapcsoljam ki a magnót. Egy középkorú nő Irakból. Aki nem fél...

sen beszélni, elégedjen meg annyival, hogy a hetvenes években, Szaddám Husszeín diktatúrája előtt aktív közéleti szerepet vállaltam. Akkoriban – igaz, csak néhány évig – az összes párt szabadon működhetett. A kormány aztán úgy határozott, hogy 1978. december 31-ig az összes fontos beosztásban dolgozó embernek be kell lépni a Baath Pártba, amelynek most is Szaddám Husszeín az elnöke. Pontosabban: ha nem léptél be, papírral kellett igazolnod, hogy bár nem vagy tag, támogatód a pártot. Különben nem mehettél dolgozni, a gyerekeid nem járhattak óvodában. A hetvenes évek végén becslések szerint másfél millió ember hagyta el Irakot. Azóta még több. Köztük művészek, tudósok, politikusok, orvosok, az értelmiség színe-java. Az országban maradó ellenzékiek közül sokakat besúgásra kényszerítettek. Az emberek ma már a saját otthonukban sem beszélhetnek nyugodtan.

– *Menjünk vissza kicsit az időben. Úgy tudom, ön egészen fiatalon csatlakozott a nőmozgalomhoz.*

– Nem is jó szó, hogy fiatalon csatlakoztam. Inkább még gyerekként. Alig tizenkét(!) évesen léptem be az *Iraki Női Szövetségbe*. Elméletileg ezt nem is tehettem volna meg, a korhatár ugyanis tizennyolc év volt. A hetvenes években egy ideig úgy tűnt, hogy a nők számára is demokrácia lesz Irakban. Gyerekkoromban persze nem egészen értettem, mi az a politika, csak azt tudtam hogy a szerelem vagy a játékok nem érdekelnek, az viszont igen, hogy mi történik az országban. Lelkesített, hogy az arab világ országai közül elsőként Irakban neveztek ki egy nőt miniszternek.

– *Mivel foglalkozott az Iraki Női Szövetség?*

– Küzdöttünk a tudatlanság ellen, a nők jogaiért, az emberesebb törvényekért. Elismertettük, hogy nő és férfi egyenlő a törvény előtt, a többnejűséget pedig szinte teljesen felszámoltuk. A férj csak akkor vehetett el második asszonyt, ha felesége nem tudott szülni, vagy valamilyen súlyos betegségben szenvedett. Az újabb házassághoz azonban mindenképpen szükség volt az első feleség beleegyezésére. Elfogadtattuk, hogy a nőknek fizetett szülési szabadság jár, és azt is, hogy a dolgozó nők munkaideje kevesebb

legyen, mint a férfiaké. Elértük – és ez is nagy eredménynek számított –, hogy a nők tulajdonjogot nyerhessenek, bank-számlát nyithassanak.

– *Feltételezem, hogy Szaddám Husszeín uralma alatt kevés maradt meg ezekből a vívmányokból.*

– Semmi sem maradt meg. Szép lassan eltűntek az eredményeink, visszatért a múlt. Szaddám Husszeín fiainak ugyan-is joguk van bárkit az ágyukba vinni, a csinos nők szinte nem is mernek az utcára menni. Ha a nő ellenkezik, akkor végeznek a családjával, ha viszont enged a kényszernek, akkor a család öli meg őt, hisz megbecstelénítették. Sok nő fegyvert fogott a Szaddám-rezsim ellen. Volt egy barátóm, aki felkelőként harcolt. Elfogták és kivégezték. Előtte kegyetlenül megkínózták. Levágták a kezét, a mellét, kinyomták a szemét...

Régebben tiszteletben tartották a nőket. A nyolcvanas évek óta ennek nyoma sincs. Ha egy férfiból ki akarnak szedni valamit, odahurcolják elé a feleségét vagy a leánytestvérét, a szeme láttára megerőszakolják, égő cigarettát nyomkodnak el a testén. Ha egy katona meghal, a hozzátartozóknak tilos siratniuk. Vagy azért, mert Szaddám oldalán harcolt, és akkor hős, akit ünnepelni kell, vagy azért, mert Szaddám ellen küzdött, akkor viszont áruló. A kivégzés után a rokonokkal kifizetik a golyó árát. A katonaszökevények családját egy 1982-ben hozott törvény szerint az utcára teszik. Volt egy másik barátóm, egy írónő. Nyugatra menekült, mert arra akarták kényszeríteni, hogy lépjen be a Baath Pártba. A kisgyerekével zsarolták, akit nem tudott magával vinni. Három hónapra eltiűntették a picit, az anyának fogalma sem volt, mi van vele. Ez az eset szerencsésen végződött, nemzetközi nyomásra végül elengedték a gyereket. Találkozhatott az anyjával, a család megmenekült. Csak hát, egyszer sikerül, egyszer meg nem.

– *A totális diktatúrában, ahol az egész társadalom elnyomásban él, talán nincs is értelme külön női és férfi jogokról beszélni. Ahol mindenkinek egyformán rossz, ott a nőkérdés másodlagossá válhat.*

– A politikai elnyomás, a hosszú évekig tartó iráni háború és az Öböl-válság után bevezetett gazdasági embargó miatt valóban elkésérítő a helyzet Irakban. Az emberek éheznek. Az óvodákat megszüntették, az iskolákban nincsenek székek. Ezért reggel, tanítás előtt a családból valaki odaviszi a széket az iskolába, este meg hazaviszi. És ez így megy nap mint nap. Évszázadokon keresztül békében éltek a különböző etnikumok és vallások, ha úgy adódott, együtt harcoltak a külső ellenséggel szemben. Most egymásra akarják uszítani őket. A házastársnak el kell válnia, ha kiderül, hogy párja Iránból, tehát egy ellenségnek bélyegzett országból származik. Még jutalmat is kap ezért, hisz teljesítette „hazafias kötelességét”. Szóval, tényleg mindenkinek rossz Irakban, de az *Amnesty International* felmérése

szerint a Szaddám-rezsimet mégis leginkább a nők és a gyermekek szenvedik meg. Példa erre, hogy a lányok régebben 20-25 éves koruk körül mentek férjhez, ma sokkal korábban. A szülők igyekeznek megszabadulni tőlük, hogy egy éhes szájjal kevesebb legyen a családban. Húsz évvel ezelőt a nők többsége maga választott férjet, manapság leginkább a szülők döntenek helyettük. Az iraki társadalom kezd hasonlítani a világháborús Németországhoz. Hitler először azt mondta, minden nőnek dolgoznia kell, hogy helyettesítsék a fronton harcoló férfiakat...

– *Bocsánat, de Hitler csupán a gyári és mezőgazdasági munkára gondolt. Értelmiségi állásokban ő sem szívesen látta a nőket.*

– Irakban ugyanez történt. A nőket gyárakba küldték, nehéz fizikai munkát végeztek velük. Amikor aztán elhúzódott a háború, és rengeteg férfi pusztult el a fronton, a nőknek más feladat jutott. A hiányzó népességet kellett pótolniuk. Hitler legalább ajándékot adott a gyermekeket váró asszonyoknak, Szaddám Husszein viszont egész egyszerűen kötelezővé tette a szülést. Ha egy férfi valamelyik odavesztett katona özvegyét vette feleségül, akkor állami támogatást kapott. Szaddám Husszein minden asszonytól elvárta és elvárja, hogy legkevesebb három-négy gyermeket hozzon a világra.

– *Az abortusz, gondolom, szóba sem jöhet.*

– Még a fogamzásgátló is szigorúan tilos. Persze, külföldről próbálunk segíteni, titokban én is küldtem már tablettákat Irakba. Az illető, aki átcsempészte a fogamzásgátlót a határon, nem kis kockázatot vállalt. Börtönbe csukták volna, ha elkapják.

– *Hosszú ideje itt él, Magyarországon. Távol a hazájától mit tud tenni a női jogok érdekében?*

– Magyarországon igen kevés, legfeljebb egy-kétszáz az irakiak száma, de Hollandiában, Angliában vagy például Svédországban tömegesen élnek irakiak. Újságot adnak ki, nemzetközi konferenciákat szerveznek. Nőszervezetek is alakultak, rendszeresen tartjuk a kapcsolatot.

Magyarországon azonban mindenekelőtt iraki vagyok, és csak másodsorban nő. Próbálok megismertetni a magyar emberekkel az igazi Irakot, mert a tévében csak azt látják, hogy ez egy koszos, rendetlen, szegény, fanatikus és agresszív ország.

Ez a feladat az első és a legfontosabb. Aztán persze az következik, hogy nőként is el kell fogadtatnom magam. Bizonyítanom kell, hogy nem egy harmadik világból származó tudatlan lény vagyok, hanem én is érek annyit, mint akármelyik férfi. Igyekszem segíteni azokon, akik Irakból menekülnek Magyarországra. Főként akkor, ha nők is vannak közöttük. Bizonyos kérdéseket a nők szívesen beszélnek meg egy nővel, ráadásul olyan dolgok is szóba kerülnek, amit a szokások és a vallás szerint a nők el sem mondhatnak férfinak.

– *Ha valamilyen csoda folytán elsöpörnék Szaddám Husszein diktatúráját, visszatérne Irakba?*

– A külföldön élő irakiak többsége erre a kérdésre azonnal rávágná, hogy rögtön. Én is így vagyok ezzel, de tudom, hiába bukik meg a mostani kormány, olyan sok probléma és feszültség gyülemlt fel, hogy képtelenség egy vagy két nap alatt javítani a helyzeten. Évek kellene hozzá.

kép és szöveg: Bozzi Vera

Kósa Eszter:

Miért érinti hátrányosan a nőket a kormány nyugdíjreform tervezete?

A kormány nyugdíjreform koncepcióját több nézőpontból lehet kritizálni, azonban ezúttal kimondottan a nőket érintő kérdéseket vesszük számba. Mindennapos tapasztalat a női időskori szegénység (kukában keresgélő vénasszonyok, néhány hervadt virágot árusító nénikék, szemüket lesütve kolduló nagymamák), így nagyon is helyénvaló a kérdés: vajon megoldja-e a nyugdíjreform ezt a problémát vagy éppen tovább fokozza? Előre kell bocsátani azt is, hogy a nyugdíjreform nem elsősorban a már idősök életét érinti, hanem a fiatalokat, akiknek kötelező jelleggel kell majd belépniük az új rendszerbe. Meg kell értenünk, és oda kell figyelniük a reform nőket érintő kérdéseire (bármilyen távoli jövőnek tűnjön is sokak számára a nyugdíjba vonulás).

dfjjarulékból – finanszírozzák ugyanazon év nyugdíjasainak nyugdíját. A bökkenő éppen az, hogy miközben egyre kevesebb a nem feketén dolgozó aktív (a munkanélküliség, a fekete munka miatt), egyre több a nyugdíjas (a korai nyugdíjazás, a rengeteg rokkant nyugdíjas, a nemzetközileg nagyon alacsony nyugdíjkorhatár miatt). Tehát egyre kevesebb befizetésből kell egyre több kifizetést megoldani. Ezáltal egyértelművé válik, hogy változtatni kell. Erre több koncepció is született, de mi most csak a kormányéval foglalkozunk, mivel leginkább ez van a befutó helyen – ezt vitatja még, és valószínűleg ezt fogadja el módosításokkal a parlament.

Rengeteget beszélnek a három pillérről a nyugdíjkoncepció kapcsán, amiben az a félrevezető, hogy valójában négy pillérről, azaz összetevőről van szó. (Ez ne zavarjon bennünket, elvégre a három testőr is valójában négy muskétásból állt.)

- **A társadalombiztosítás nyugdíjrendszer.** A kereset 20 százaléka továbbra is a felszto-kirovó rendszerben működő társadalombiztosításba lesz befizetve.
- **A tőkefedezeti rendszerben működő kötelező nyugdíjpénztárak.** Ide a kereset 10 százalékát kell befizetni. Itt mindenki saját számlán gyűjt, a pénztár befektetéseinek sikere szerint kamatoztatva megtakarításait.
- **Az önkéntes kölcsönös biztosító pénztárak.** Akiknek még marad pénze a befizetések után, az ilyen pénztárakban is gyűjthet. Egyébként ezt ma is bárki megteheti, a reklámokból mindenki ismeri ezeket a pénztárakat.
- **Az időskori állami járadék.** Segélyszerű ellátás azoknak, akik nem, vagy csak nagyon nagyon alacsony nyugdíjra szereznek jogosultságot. Hetvenéves kor fölött jár.

A nőket hátrányosan érintő kérdések elsősorban a tőkefedezeti rendszerben működő kötelező nyugdíjpénztárak kapcsán merülnek fel. Ezek a pénztárak klasszikus biztosítási elven működnek. Ez nagyon lényeges elem, mivel eszerint aki nagyobb kockázatot jelent, többet kell hogy fizessen ugyanazon biztonságért, vagy kevesebb biztonságot élvezhet ugyanazért a befizetésért.

Mielőtt rátérnék a nőket érintő részletekre, feltétlenül fontos legalább nagy vonalakban vázolni a reform lényegét. A jelenleg is érvényben lévő rendszer (amit érthetetlen módon a megjegyezhetetlen felszto-kirovó műszóval illetnek) lényege az, hogy az adott évi befizetések – azaz az aktív (nem feketén) dolgozók bruttó fizetéséből kötelezően levont nyug-

A nőket közvetlenül hátrányosan érintő elemek

- **Kötelező nyugdíjpénztárak koncepciók** szerint különböző kockázati csoportokba másként számítják a nyugdíjat. Ez azt jelenti, hogy akik várhatóan nagyobb kockázatot jelentenek, azaz megéri a nyugdíjjogosultságot, és feltehetőleg sokáig évezik azt, kevesebb nyugdíjat kapnak, mint azok, akik valószínűleg nem sok kifizetést érnek meg. Tudvalevő, hogy a nők várható élettartama meghaladja a férfiakét, így ők jellemzően a nagyobb kockázati csoportba tartoznak. Ez konkrétan annyit tesz, hogyha egy férfi és egy nő ugyanannyi évig dolgozik és ugyanannyit keres, a nő befizetéseit rosszabb kifizetésekre válthatja át, mivel várhatóan tovább él.
- **A gyermeknevelés csak gyermekenként egy évig számít jogszerező időnek, és maximum 3 év lehet.** Tehát aki gyermekével több mint egy évet tölt otthon, vagy több mint három évet töl gyermekneveléssel, az a fennmaradó időben nem jogszerező. A nyugdíjjogosultsághoz minimum 20 év szolgálati idő szükséges, a tisztességes nyugdíj megszerzéséhez pedig 35–40. A nőket nagyon hátrányosan érinti a gyermeknevelés miatti kiesés, rontja az időskori biztonságra való esélyeiket. Különösen hátrányos helyzetbe kerülnek a sokgyermekes anyák.
- **A felsőoktatásban eltöltött évek nem számítanak jogszerező időnek.** Mint tudjuk, a felsőoktatásban felülreprezentáltak a nők.
- **A megállapított ellátás egyáltalán nem örökölhető.** Ez azt jelenti, hogy egy özvegyen maradt nő csak a férje számláján felgyülemlett összeget örökölheti. Ha a férje nyugellátásként az általa befizetett összeg nagy részét „felélté”, akkor a maradék örökölhető, az ellátás maga nem. Ez is egyértelműen a nőket sújtja, hiszen jellemzően ők élnek túl a házastársukat. Végrendeleti úton történő öröklés nincs, azokat csak közvetlen hozzátartozó (például feleség) örökölhet.
- **A járulékos megállapításakor figyelembe veszik, hogy van-e közvetlen hozzátartozó (potenciális örökös), és ennek alapján több vagy kevesebb lehet a járadék összege.** Itt ugyanarról van szó, mint a nő magasabb várható élettartamánál. Ha egy nyugdíjba vonuló férfi (vagy nő) rendelkezik házastárral, nagyobb kockázatot jelent, hiszen ha saját maga nem is élvezi feltehetőleg sokáig a kifizetéseket, akkor is van egy örököse, aki ezt megteszi helyette. Tehát itt is alacsonyabb járadék kifizetéssel kompenzálják a nagyobb kockázatot. Ez közvetve a házasságban élőket sújtja.
- **Valószínűsíthető – bár erre vonatkozó pontos számítások nincsenek –** hogy sok időse nő szorul majd az állami járadékra, ami állampolgári jogon jár, de jövedelemigazoláshoz kötött. A segélyek megalázó procedúráját kell majd végigjárniuk, megalázóan kevés, a nettó átlagkereset egyharmadáig kiegészítő (mai keresetekhez mérten 8-9 ezer forint) összegért.

A fentiek alapján kijelenthetjük, hogy emberi jogok sérülnek a nők és házasságok negatív diszkriminációjakor. Bízunk abban, hogy ilyen formában éppen ezért, és más okból sem szavazza meg a parlament a tervezetet. Addig is érdemes a nők jogainak védelmében fellépni minden lehetséges fórumon.

Csalog Zsolt:

Ottília

1944 – 1997

Igazán bűn efféle nyúlfarknyi, felületes gyorsmérleget elkövetni – nagyobb bűn csak az lenne: nem figyelni a nyomorú aktualitás parancsára. Lássuk hát, dióhéjban, kifele-miféle volt, akiről ezentúl múlt időben kell beszélnünk. Szubjektív megközelítésben és bosszantó ötletszerűséggel – de hátha lesznek majd, akiket hozzá méltóbb

és teljesebb perspektívájú portrék megrajzolására ingerlek.

Ami először eszembe jut: csillogóan okos nő volt. Olyanfajta okossággal megáldott embertársunk, amely speciálisan a politika művelésére képesít – milyen ritka ez! Férfiaknál is! Pedig őket gyakorta éppen ilyen csillogásra nevelik. Emlékszem, egy-egy érvelése, elemzése milyen ámulatot és maradandó tiszteletet keltett bennem! Nem rajta múlt, hogy életében csak rövidke epizód lett a politikacsinálás. Ragyogó volt – pedig nem a tapsra utazott. Ellenkezőleg: mindig gondja volt rá, hogy a „tanítást” – sokszor kótáblára érdemes bölcsességeket – minden hűhó nélkül, nem egyszer játszi humorral adja elő. Egy emlék, még az illegális SzETA idejéből: Nem emlékszem, miről tárgyaltunk, amikor bevágódott egy ifjú, közülitünk való (a „Komjádiba” csak váratlanul lehetett érkezni, a telefont különben is lehallgatták), és fontoskodva jelentette: attól tart, hogy a mi szervezésünkben újtukra induló segítségnek nem jó helyre startolnak, hanem bizony többnyire arra értelmetlen családoknál. Ottília csak egy másodpercet hallgatott, és kitört belőle a tündéri kacaj. – Édesem! – és jobbról-balról puszi. – Fogadjunk, hogy ez a marhaság nem a te fejedből pattant ki! Figyelj egy picit! – és helyre tette a kérdést, mint ha csak az előbb fejezte volna be a pont erről szóló nagydoktori disszertációját. Hogy a segítséget nem „érdemek” szerint adjuk, hiszen ha azt tennék, jutalomnak neveznénk, nem segítségek; és hogy akkor mindezekből következően mi az, hogy szociálpolitika, és az ami egyáltalán nem az, hanem csupán politika – meg így tovább. Hogyan tudta ezt úgy előadni, hogy még a bögő tudatlanságot se sértse? És hogy az okosságától ne váljék szárazzá, életidegenné? Pompás pedagógus volt. Volt mit tanulni – tanulnom – tőle. Nem csak

a valamennyire közös szakmánkban, annál jóval általánosabban is. Ez még valamikor a 70-es évek vége felé volt, fájdalmasan szűkös időkben: ő is szerzett különféle szociológiai segédmunkákat, marhaságokat, amelyekért viszonylag jól fizettek, meg értelmes, fontos dolgokat, amelyekért alig valamit remélhetünk – ám ő a kétfélét összekeverte, meg a befolyt pénzt is, egy papírdobozban. És elmagyarázta az elvet: egy dolog, hogy dolgozunk, és egy egészen másik dolog, hogy lehetőleg ne halljunk éhen. Próbálok még ma is eszerint élni.

Sokkal, nagyon sokkal volt fiatalabb nálam, első találkozásaink idején tényleg nem a tanulást juttatta eszembe, inkább női vonzerjével hatott. Meg még külön is: az a gazdag jelentésű arc! Aztán ezen az egészen személyes úton valahogy nem jött ki a lépés, lettünk inkább barátok – és nem teszem hozzá, hogy „csak”. Viszont elmondhatom, hogy jó volt Ottília barátjának lenni. Kétszer is megkeresett a budakeszi kórházban (fogalmam sincs, hogy vergődött fel a hegyre, hiszen akkor már – mondjuk ki – nyomorék volt; kérdeztem is, legyintett), jött, mert eszébe jutott, hogy a műtéméhez van egy sor fontos tudnivaló, olyasmik, amikről az orvosok általában elfelejtkeznek. Igaza lett, hasznos tanórákat kaptam tőle. Meg mellékesen jókat neveltünk kétszólamra – egyebünk nemigen volt, hát a tüdőrákon. Fantasztikus élni tudása volt Ottiliának.

Hogy aztán én hasznavehető barátja voltam-e neki, azt nem tudom. A halála előtti estén hívtam fel, hogy a tanácsát kérem – meghökkentett az elgyötört hang. – Mi van, nem vagy jól? – Nagyon szarul vagyok... – Hűha, ez nem vall rá! Talán először hallottam panaszkodni! Kiderült: leteperte az influenza – pedig anélkül is épp elég volt a baja. De két perc után már ő kérdezett, rólam. És válaszolhatott, okos tanácsokat adott az én – lám, az övéinél sokkal kisebb – gondjaimhoz. És a hangja már sima volt, szinte nevetős – hát igen: ha másnak kell segíteni, az már az ő formája, akkor ő már otthon van. A legvégén őrla szólva még röhecseltünk valamit a vitaminokról, meg hogy majd telefonálok megint, persze, ő is nekem – és letették a kagylót. Kellott volna ajánlanom, hogy azon a tényleg rondának ígérkező éjszakán mellett leszek, fogom a kezét? Csak hebegve mentegődözöm, hiszen kifogás mindig akad: vidékről hívtam, és hát nemigen voltam olyan állapotban, hogy volánhoz üljek – süketelés. Fordított helyzetben ő jött volna. Ilyen volt. Ritka nagyszerű ember.

fotó: Mandu

Feminista est, 1991.

Maj OLSEN*: Tiszta kapcsolatok

ahogyan a szerelmet kereső magyar értelmiségi nők látják

BEVEZETÉS

Nyolc hónapot töltöttem budapesti értelmiségi nők helyzetének tanulmányozásával, s ezalatt az idő alatt jó néhányszor szóba került, mennyire szeretnék ezek a nők Nyugaton élni, vagy olyan férfival megismerkedni, aki onnan származik. Írásomban arra szeretnék rámutatni, hogy a magyar nők Nyugattal kapcsolatos elképzeléseit elsősorban azok az ellenérzések határozzák meg, amelyek a nők a magyar kultúrának velük szemben támasztott követelményeivel érznek. Bár az általam megkérdezett nők válaszaikat nekem mint nyugat-európai, dán antropológusnőnek címezték, nincs ok arra, hogy bárki is azt higgye: amit velem osztottak meg, más lenne, mint amiről egymás között beszélgetnek; az sem igaz, hogy a kivándorlás gondolata csak annak kapcsán vetődött fel, amit nekem elmondtak. Amint majd látni fogjuk, legtöbbször „nemzetközi” módon él és gondolkodik.

„A partnereim mind nagyra értékelik, hogy okos vagyok. Igazából nem is tudnék olyan férfival járn, akinek más erről a véleménye. Részben ez az oka, hogy nincs kapcsolatom magyar férfakkal - ők nincsenek annyira oda attól, ha egy nő okos. Amíg csak barátságáról van szó, addig rendben, de egy komolyabb kapcsolat esetében már valószínűleg nem én lennék az ideáljuk. Nem mintha annyira bántana a dolog; ezt mindig egyből lehet tudni. Még csak flörtölni sem próbálnak az emberrel.” Az előző idézet egy olyan nőtől származik, aki szerint az egyetlen esély arra, hogy az ember egyenrangúnak érezhesse magát egy kapcsolatban, akkor kínálkozik, ha nyugat-európai vagy amerikai partnert választ társául, akivel külföldön vagy Magyarországon él együtt. Tapasztalatai szerint a nyugati férfiak többet törődnek az egyenlőség problémájával, jobban támogatják az újfajta nemi szerepek kialakulását és megszilárdulását, valamint nagyra becsülik, ha egy nő intelligens, míg a magyar férfiakat többnyire elkényeztetetnek és éretlennek találja.

A nemek egymáshoz való viszonyában bekövetkezett változásokat nem feltétlenül a posztkommunista államokban történt átmenet eredményeként kell szemlélni; tanácsosabb őket annak velejáróiként értelmezni. (...) Amíg Magyarországon a saját életstílus kialakításának formális keretei bővültek a politikai változásoknak köszönhetően, a személyes választás még mindig korlátozott – bár a korábbiaktól eltérő okok miatt. Így például gyakorlati céljai megvalósításához az egyén már nincs annyira barátaira vagy a családjára utalva, mint a kommunizmus idején. Ma pénzért elérhetővé vált mindaz, amihez egykor csak egymásnak tett szívesség formájában lehetett hozzájutni; a lakosság nagy része azonban anyagi nehézségekkel küzd. Problémát jelent a család eltartása és a lakásbéri díj kifizetése. Annak a kérdésnek a megválaszolására, vajon milyen hatással van a nemek közötti kapcsolatok alakulására a magyarok növekvő politikai szabadsága, elsősorban öt magyarországi értelmiségi nővel készített interjúra fogok támaszkodni.

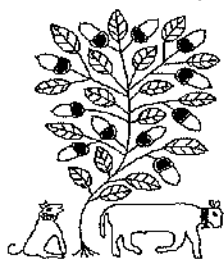
ÁLMODOZÁS A NYUGATRÓL

Az általam megkérdezett nők közül – ezentúl mindig rájuk hivatkozom majd – már mindannyian jártak vagy éltek Nyugat-Európában vagy az Egyesült Államokban, és szeretnék a jövőben is olyan gyakran utazni, amilyen gyakran csak tehetik. Mind beszél legalább egy idegen nyelvet. Néhányuk arról ábrándozik, hogy szívesen élne Nyugat-Európában vagy az USA-ban, míg mások hangsúlyozzák, hogy „nemzetközi gondolkodásuk” csupán egyfajta életfilozófia. A legtöbben úgy látják, hogy a nemi szerepek és a párkapcsolatok sokkal inkább az egyenlőség elvén alapulnak a nyugati társadalmakban. Szerintük a nők nagyobb szabadságot élveznek viselkedési szokásaik megválasztásában, mint Magyarországon. Valahányszor a hazai és külföldi állapotok összehasonlítására került sor, szóba hozták a kivándorlás gondolatát. Ha a nők helyzetéről és kapcsolatairól esett szó, a nyugati állapotok nem egyszerűen csak kívánatosabbnak tűntek fel. Vizsgálatom alanyai kritikával illették maguknak a magyar, valamint a kelet-európai társadalmaknak bizonyos jellegzetességeit is.

Mária (interjúalanyainknak álnevet adtam) 23 éves, egyetemi diplomával rendelkezik, és egy amerikai divatcégnél dolgozik. Szereti a munkáját. Szabadidejét minden nap magyar barátjával töltötte és aerobic órákra járt. Négy év elteltével – bár még mindig szerelmes volt a barátjába – megpróbált olyan modellt találni környezetében, amelyre saját kapcsolatát alapozhatná. Sikertelen volt a kísérlete: szülei elváltak s többnyire csak sármakapcsolatokat látott maga körül. Mária szerint a magyarok által megélt sok gond és baj az egyik oka annak, hogy kapcsolatok, szerelmek mennek tönkre és házasságok végződnek válással: „Pénzhiány és más anyagi gondok miatt az emberek idegesek, és sokat veszteszenek. Budapest utcáin könnyű megmondani, ki magyar és ki külföldi, mert a magyarok arca levertségről és boldogtalanságról árulkodik. A probléma azonban nem csak anyagi természetű – köszönhető a kommunizmus 40 éves időszakának is. Korábban az emberek nem mondhatták vagy tehettek szabadon azt, amit akartak. Ma, a nagy változások időszakában, nehéz a újhoz alkalmazkodni. Az elveszettség érzése a magyar emberekben generációk óta öröklődik. Szomorúak a szülők, s így aztán szomorúak lesznek a gyerekeik is.”

Mária szerint a magyar fiatalok még mindig érzik a két világháború során elszenvedett vereség kudarcának és a kommunizmus második világháborút követő hatalomra jutásának hatását. Mária mesélt arról is, hogyan próbál ő maga jobb utat találni az elmúlt időszak által hátrahagyott zűrzavar közepette.

Az általam megkérdezett fiatal nők közül három határozottan kijelentette, hogy szívesebben létesítené szexuális kapcsolatot nyugat-európai vagy amerikai férfival, mint magyarokkal. Kettőnek közülük csak külföldi partnerei voltak eddig, a harmadik pedig soha többet nem kezdene kapcsolatot magyar férfival. *Enikő* (20 éves, angol-német szakos egyetemista) egy ismerőséről beszélve fogalmazta meg saját életfilozófiáját és azt, hogy

milyenek látja az ideális párkapcsolatot. „Ismerősömmek nyílt véleménye van a világról. Megpróbálom én is hasonlóképpen nézni a dolgokat. Szeretnék „nemzetközi” véleménnyel rendelkez-

ni. Nagyon tetszik a házassága is. Nincsenek szabályok azzal kapcsolatban, hogy mi a feleség vagy a férj feladata. Az egész olyan modern.”

Egy másik beszélgetés alkalmával elmondta, mit ért „nemzetközi” gondolkodásmód alatt, amit egyébként nagyra értékelt német barátjában is. Szerinte saját párkapcsolata sokkal inkább az egyenlőségen, egymás kölcsönös megbecsülésén és a házimunka megosztásán alapult – nem úgy, mint a legtöbb barátinjéé –, csak mert a fűt nyugat-európai értékek szerint nőtt fel.

Andreának, aki 26 éves és néprajz szakos, New York-ban élő japán barátja van. Nemrég két éves tokiói ösztöndíjat kapott. Elmondása szerint kivétel nélkül minden magyar férfinak ugyanaz az elképzelése a flörtől. Andrea nevenségesnek és merevnek találja ezt az elképzelést, és ezért teljesen el is vesztette az érdeklődését a magyar férfiak, mint partnerek iránt. A hazai kulturális szokások megpróbálják előírní számomra, hogyan viselkedjem – mondta. Andrea szeretné megtalálni saját egyéniségében a „férfiasabb dolgokat” – ahogyan ő nevezte őket; szeretne férfiasabban öltözködni, de úgy gondolja, sem a férfiaknak, sem a nőknek nem tetszene, ha eltérne a magyar, hangsúlyozottan nőies öltözködési szokásoktól.

A korábban már idézett Katalin arról beszélt, hogy amikor a férfiak és nők közötti egyenlőségről van szó, gyakran nevezik őt feministának. Hangsúlyozta, hogy Magyarországon a „feminista” szó negatív fogalomnak számít és azt jelenti, hogy akit annak tartanak, az nem „igazi nő”. Úgy érezte, hogy miután elhatározta, hogy egyfajta ideált fog követni és megvalósítja magát – azaz törekvő és intelligens egyetemistává válik – a magyar férfiak számára nem jelentett többé potenciális partnert. Katalin sok Budapesten élő külföldit ismer, akik közül a legtöbbször munkahelyen, egy angol újságnál vagy az ELTE Amerikánisztika Tanszékén ismerkedett meg. Karrierjét tekintve nagyon becsúgyó és filmeket szeretne készíteni. Számára a filmezés egyfajta lehetőséget kínál arra, hogy megpróbáljon bizonyos társadalmi változásokat előidézni. Arra is gondolt, hogy politikus lesz, mert az ő szavaival élve „az ember ezt választja, ha komolyan tenni akar valamit a társadalomért, amelyben él”. De rá kellett jönnie, hogy a legtöbb politikus korrump, s ő maga nem akar később azzá válni. Túl sokat olvastam arról, mennyire korrump a hatalom – mondta.

Eszter, aki egyetemi tanár és egy öt éves kislány édesanyja, pár hónapot az USA-ban töltött. Korábban aktív tagja volt egy nőmozgalomnak. Néhány „nyugati tapasztalattal rendelkező” társával együtt a férfi–női egyenjogúságért és a nők abortuszhoz való jogáért, valamint a feleségek bántalmazása ellen küzdött. Mostanra már otthagya a szervezetet; az okok között szerepeltek a mozgalmon belüli konfliktusok, frusztráció miatt, hogy a dolgok túl lassan változtak és az időhiány. Eszternek amerikai férje van. Megkérdeztem tőle, vajon úgy találja-e, hogy házassága jobban az egyenjogúság alapelvein nyugszik-e, mint a magyar házasságok legtöbbje, mire a következőt válaszolta: „Nem,

én is azt gondoltam, más lesz így, de mégsem”.

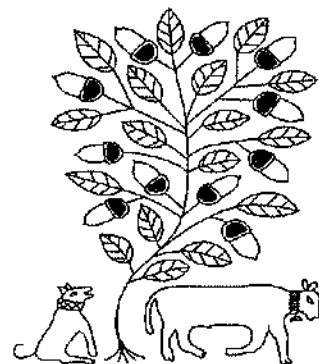
Éva, a 23 éves gimnáziumi tanár nemrég kezdett el egy magyar férfival járni, aki egy magánvállalatnál menedzser. Olyan férfihoz szeretne feleségül menni, aki többet keres nála, de minden mást tekintve sokat beszélt a partnerek kapcsolatban belüli egyenlőségéről. Gondolkodott annak lehetőségén, hogy egy nyugati országban telepedjen le, mert elege van magyar állapottokból és abból, hogy olyan kormány van hatalmon, melyet nem ő választott. Miért kell nekem ettől szenvednem, amikor nem is rájuk szavaztam? – tette fel a kérdés Éva.

A KORLÁTOK OKAINAK LEHETSÉGES MAGYARÁZATAI

Mint a fentiekből kiderül, a nyugati típusú párkapcsolatok, „a nemzetközi módon való gondolkodás” vagy a Nyugatra történő kivándorlás olyan alternatívákként vetődnek fel, melyek segítségével a magyar nők megpróbálják elkerülni, hogy a magyar állapottoktól függjön a saját boldogulásuk. Akadályt jelenthet a pénzhiány, a tradicionálisan gondolkodó férfiak, a párkapcsolatokkal illető pesszimizmus, az arra való képtelenség, hogy egy nő saját maga rendelkezhesse egyéni stílusa felől, valamint a társadalomban tapasztalható általános nehézségek. Az általam megkérdezett nők úgy látják, hogy a személyes problémáikra a Nyugat kínál megoldást. Érdemes megvizsgálni, miben látják önmegvalósításuk akadályait. Az általuk adott magyarázatok és okok a valóságban persze összefonódnak, de elemzés szempontjából négyféle csoportba lehet őket sorolni: lehetnek egyéni, helyzetből adódóak, kulturálisak és történelmi.

1) EGYÉNI OKOK

A problémák gyökerét úgy magyarázzák, hogy nem képesek megvalósítani saját elképzeléseit, és minden szempontból kielégítő kapcsolatot kialakítaniuk. Mindez szorosan kapcsolódik a nők önismeretéhez, és ahhoz a problémához, hogy mit tartanak úgy számon, mint az egyéniséget gátló vagy gyengítő tényezőt. Enikő például részben magát okolta, amiért elképzeléseit nem sikerült megvalósítania a kapcsolatain belül. Amikor arról beszélt, hogyan flörtölt más férfakkal, s mi volt erre partnere reakciója, ezt mondta: „Néha azt gondolom, iszonyú, hogy ezt csinálom, hisz nincs jó hatással a kapcsolatomra.” Mária szerint az egyedüli lehetőség arra, hogy kapcsolata másképp alakuljon, mint a szüleié az, ha tudatosan formálja a saját viselkedését. Azt, hogy nem hisz a magyar kapcsolatokban az országra jellemző pesszimizmussal magyarázta. Szülei példáját látva ő is részese ennek az érzésnek, ezért az „egyéni fejlődést” tartja az egyik lehetséges módszernek arra, hogy ő maga „pozitívabbá” váljon, és úgy álljon kapcsolata fenntartásához. Mária szerint ha ő nem „dolgozna saját egyéniségén”, és hasonlóképpen ha ő meg a barátja nem „fáradoznának” együtt szerelmük ébrentartásán, az ő kapcsolatuk is ugyanúgy tönkremenne, akár a másoké.

2) HELYZETBŐL ADÓDÓ MAGYARÁZAT

Főleg azokra a körülményekre utalnak, melyek közvetlen közletről, korlátozólag hatnak a nők szabadságára. Az egyén saját élethelyzetével állnak szoros összefüggésben, s gyakran konkretizálhatók szóban úgy mint idő- vagy pénzhány, melyek a vágyott tevékenység folytatását hátráltató tényezők. Katalin elmondása szerint neki és több társának azért nem volt kapcsolata az egyetemi évek során, mert tanulmányaikkal voltak elfoglalva. Nem jutott idejük arra, hogy vonzóvá tegyék magukat a másik nem számára. További indokként azt is megemlítték, hogy a bölcsészkarra kevés fű jár, nekik viszont nem volt idejük elmenni szórakozni és úgy ismerkedni. A megkérdezettek közül négyen vagy öten még mindig egyik vagy mindkét szülőjükkal élnek. Bár mindannyian szeretnének elköltözni, s ezáltal nagyobb személyes szabadsághoz jutni, anyagi okokból nem teszik.

3) A MAGYAR KULTÚRA, MINT MAGYARÁZAT

Az interjúkból úgy tűnt, hogy a magyar kultúra bizonyos időtlennek tekintett jellemvonásai szintén gátolják a nőket az önmegvalósításban, illetve az ideális kapcsolatok kiépítésében: „Mivel ebben a kultúrában élek, nem lehetek saját magam.” Terepmunkám során több olyan magyar sajátosságnak tekintett tulajdonságról számoltak be a nők, amelyekről úgy vélték, hogy megakadályozzák őket személyes kiteljesedésükben. A legfőbb indok a magyar férfiak jellemvonásaiban keresendő:

- A magyar férfiak nem értékelik intelligenciámat.
- A magyar férfiakat borzasztóan elkényeztettek.
- A magyar férfiak a saját anyjukat próbálják megtalálni egy kapcsolatban.

A kultúra más jegyei arra utalnak, hogy vannak bizonyos, a női viselkedéssel kapcsolatos elvárások; így például:

- Ha egy magyar nő nem törődik külsejével és/vagy nem gondoskodik a férjéről, konfliktusba keveredhet anyósával.
- Egy nőnek törődnie kell külsejével még akkor is, ha nagyon elfoglalt vagy nincs elég pénze. A külső nem attól függ, mennyire engedheti meg egy nő magának, hogy költsön rá, hanem attól, hogy mennyire ad magára.”

Más esetekben a magyar kultúra jellegzetességeivel kapcsolatban adott magyarázatok nem ennyire konkrétak. Andrea például azt panasolja, hogy ez a kultúra egy bizonyos szerepet akar rá, mint nőre rákényszeríteni.

4) SZÉLES KÖRŰ TÁRSADALMI ÉS TÖRTÉNELMI OKOK

Ezek többnyire a magyar kultúra sajátosságaira és a politikai változásokra vezethetők vissza. A Magyarországon tapasztalható politikai-gazdasági stagnálás (néhányek szóhasználatával élve „aszály”) nem a rendszerváltás kísérőjelenségeként, hanem a történelem alakulásából adódó eredményként értelmezendő. Példaként álljon itt a Mária által adott magyarázat, aki a kapcsolatok nehézségeinek okát a magyarokra jellemző pesszimizmusban látja, melynek viszont történelmi okai vannak. Nevezetesen: egyrészt a háborúk során Magyarország mindig „a rossz oldalon állt”, a kommunizmus időszaka alatt pedig orosz elnyomásnak volt kitéve.

Éva azért szeretne emigrálni, mert elege van abból, hogy Magyarországon szenvedni kell és nem lehet tudni, hogy mi várható. A Nyugatra történő kivándorlás gondolata mint a helyzeti válságot megoldó alternatíva szintén felvetődött, de csak ritkán került megemlítésre anyagi megfontolásból előnyösebb megoldásként. Az, hogy nyugat-európai vagy amerikai férfival kötött házasságuk után az általam megkérdezett nők jobb körülmények között élhettek volna, soha nem hangzott el az őket

kapcsolatuk fenntartására ösztönző indokok között. Beszélgetéseink során a fentebb leírt kulturális és történelmi okokra visszavezethető magyarázatok voltak a leggyakoribbak. Ezek az értelmiségi nők sokszor a mai magyar társadalmat – mely sajátos történelmi fejlődése során vált olyanná, amilyen – okolták azért, mert kevés a működőképes kapcsolat és kicsi az önmegvalósítás esélye. Szerintük mind a széles körre kiterjedő történelmi és társadalmi átalakulás, mind a magyar kulturális szokások olyan korlátokat támasztanak, melyek fölött a nőknek nincs befolyásuk. A társadalom és a kultúra az egyéni szabadságot gátló tényezőkként szerepeltek leírásaikban. Írásom alanyai közül többen aktívan részt vettek nőmozgalmakban vagy a politikai életben, de általában nem bíztak semmiféle politikai tevékenység jótékony vagy előremozdító hatásában. Számukra két lehetőség kínálkozott az őket hátráltató akadályok leküzdésére: vagy bármilyen módon harcolni ellenük, vagy elmenni innen. Nyugati férfival házasságot kötni Magyarországon – ez tűnik talán a legjobb áthidaló megoldásnak, hiszen ily módon sikerülhet a legtöbbet kihozni a két, egymástól különböző világ sajátosságaiból. Eszter például, akinek amerikai férje van, arra számított, hogy kapcsolata több egyenlőséget biztosít majd a számára.

A KIVEZETŐ ÚT

Nancy Ries a posztkommunista Oroszországban tapasztalt nehézségekről szóló cikkében a következőket írja: „Amikor egy társadalmi helyzet egyszerre válik elfogadhatatlanná és megváltoztathatatlaná, a következő – előre kiszámítható – lenyomatai figyelhetők meg a mindennapi társas

érintkezésben: egyrészt a helyzethez való lemondó, kiábrándult és fatalista hozzáállás⁽¹⁾, melynek során a tehetetlenségérzet belső, romantizált élménnyé válik, másrészt az egyén hajlamos lesz a szituáció mágikus⁽²⁾ vagy utópikus úton történő megközelítésére” (Ries 1994:46). Az orosz állapotokhoz hasonlóan Magyarországon is jellemző a tehetetlenségérzetet a szenvedésről szóló romantikus beszéd révén értelmezni. A legtöbb magyar szerető a történelmi tragédiákról beszélni, és úgy lefesteni az országot, mint amely áldozatul esett vele „igazságtalanul bánó szomszédainak”. Minthogy magukat a történelem áldozataiként tartják számon, a nők önként felvállalják azt a magyar hagyományt, miszerint a szenvedésről panaszkodni szokás. Helyzetükről jellegzetesen magyar módon beszélnek. Ries szavaival élve a kommunizmus után a panaszkodás vált a „kommunikáció meghatározó jellegzetességévé” (Ries 1994:47 lásd az 1. jegyzetet).

Nyilvánvalóan van valami utópisztikus abban az elképzelésben, hogy az élet Nyugaton vagy egy onnan származó férfival Magyarországon könnyebb és több meglegedést nyújt. Előfordulhat ugyan, hogy a magyar férfiak konzervatívabban viszonyulnak a nemi szerepek kérdéséhez, mint egy átlagos nyugati férfi.(...) A Nyugati viszonyokról kialakított kép inkább a magyar kapcsolatok ellentétéként jelenik meg. Minden megtalálható bennük, amit egy itteni nő a sajátjában hiányol. Helyi viszonyait tekintve is utópisztikus a „Nyugat” fogalma. Bár mindegyik általam megkérdezett nő eltöltött már bizonyos időt külföldön, a kivándorlásról vagy újszerű állapotokról szóló elképzeléseik csak ritkán kötődnek egy bizonyos helyhez, amikor ezekről beszélnek. Amikor megkérdeztem Évát, melyik nyugati kultúrában élne szívesen, azt válaszolta: „Mindegy, csak angol nyelvű legyen”. Enikő szerint a kapcsolatán belül azért élvezett nagyobb egyenlőséget, mert a barátja elsősorban

nyugat-európai és nem német. A „Nyugat” mint olyan, valójában az ideális kapcsolatokról alkotott utópikus elképzelés, amely a magyar nők számára egyfajta tükörként működik – megmutatja nekik a társadalmat, amelyben élnek.

TARTALMAS KAPCSOLATOKÉRT IRÁNY A NYUGATI!

Bár a magyar nők sok mindenért okolják a magyar kultúrát, ez nem jelenti azt, hogy közben nem próbálnak változtatni a helyzetükön vagy az általuk betöltött szerepen. Nagyon is fontos számukra, hogy aktívan tegyenek a változások érdekében mind saját életük, mind társadalmi vonatkozások tekintetében. Csakis így válhat biztosítottá a helyzet későbbi jobbra fordulása. Egyesek új utakat keresnek a szerelmenben, s ezért úgy érzik, új életstílust kell kialakítaniuk. Másokként akarnak élni, mint a szüleik, és mást várnak egy kapcsolattól, mint amit a legtöbb, körükben élő párnál látnak. Mária szerint azonban nincs igazi modell. Szerintem ezek a nők valami olyasmit keresnek, amit Anthony Giddens „tisztá kapcsolatnak” nevez; valamit, ami „mint kapcsolat pusztán magáért a belőle nyerhető örömeért valóan létezik, bármit is értünk ezalatt” (Giddens 1991:6). Az ilyen kapcsolatot nem külső – úgy mint társadalmi vagy gazdasági – körülmények irányítják (ibid 89). Olyan szempontból nevezhető demokratikusnak, hogy a két egyéniség egyenlően osztozik az általa nyújtott élményben. A tiszta kapcsolatról alkotott fogalom ellentétéként a szülők kapcsolata áll, melyet két dolog határoz meg: 1) az utóbbi inkább hierarchikus, mint egyenlőségre törekvő; 2) társadalmilag és gazdaságilag, nem pedig érzelmileg leírható okok tartják össze. A haladó gondolkodású magyar nők arra törekcsenek, hogy a kapcsolat azáltal maradjon fenn és őrizze a szerelmet, hogy a partnerek például, „egy csomó mindent együtt csinálnak”. Magyarország társadalmi, kulturális és történelmi berendezkedése és – másodsorban – a nők egyéni helyzete nem teszi lehetővé az ilyen típusú kapcsolatok kialakulását, hacsak nem találunk magunknak nyugati partnert vagy külföldön telepsznek le.

KONKLÚZIÓ: A RENDSZERVÁLTÁS ÉS A TISZTA KAPCSOLATOK

Egy kérdés maradt még, mely arra keresi a választ, vajon milyen kapcsolat van a magyar nők szerelemmel kapcsolatos elvárása és a Magyarországon az utóbbi időben bekövetkezett változások között. Az elvárások és a valóság között ugyanis ellentmondás van. A nők változásokat szeretnének, de jelen pillanatban nem érzik úgy, hogy hatalmukban állna számukra ideális kapcsolatot kiépíteni. Az ellentmondás hátterében az új demokráciához kötődő általános elképzeléseik állnak. Nemcsak politikai, de a személyes felszabadulás lehetőségét is látják benne. Amikor a kommunizmus végéről kérdeztem őket, csak egyikük nyilatkozott úgy, hogy nem örül a változásoknak. Arra számítottak – és még mindig remélik –, hogy az életkörülmények javulni fognak. Ugyanakkor rendkívül aggasztották őket azok a nehézségek, amelyek a kommunizmusnak a demokráciával és a szabadsággal történő felcserélésekor – az új helyzetnek köszönhetően – személyes életterükben jelentkeztek. Az elnyert szabadság nem várt problémákat hozott. Itt újra meg kell jegyeznünk, hogy a nők

a személyes, a szabadságukat érintő problémákért a magyar kulturális és társadalmi hagyományokat teszik felelőssé. Az egyéni, illetve helyzeti (konjunkturális) sajátosságokra vonatkozó magyarázatok sokkal ritkábbak voltak.

(...) Ezek a nők abban a hitben nőttek fel, hogy a „rendszer” az élet minden területén fontos szerepet tölt be.

A közéletben a magyar szocialista ideológiát, mint a legideálisabb rendszert innepelték. A családjukban ugyanakkor a szülők mindenért a rendszert okolták, és a demokrácia jelentette a „megoldást”. Bármennyire is valószínű, hogy ezek a nők soha nem hitték igazán a szocialista társadalmi modellben, a „rendszer” fogalma feltétlenül meghatározó jelentőséggel bírt a számukra. Mivel ennyire „a Rendszerben” gondolkodtak, az új rendszerrel kapcsolatos elvárásaik különösen nagyok voltak. Annál nagyobbat csálódtak viszont, amikor a politikai demokrácia nem hozta meg az oly régen áhított felszabadultság és elégedettség érzését egyéni életükben. Ebből a megdöglésből mondhatjuk azt, hogy ezek a nők nem a rendszerváltás, hanem a „Rendszerben gondolkodás” áldozatai. Nem nyerték el szabadságukat, így aztán megoldásként ott a „Go West” (Menj Nyugatra) alternatívája. Megfelelő modellek hiányában, és a jellegzetesen magyar melankolikus gondolkodásnak köszönhetően – melyet a történelem során bekövetkezett tragédiáknak tulajdonítanak – eleve kizárt, hogy kiegyensúlyozott kapcsolatot alakíthassanak ki magyar férfikkal. Hogy a helyzettel meg tudjanak birkózni, a Nyugat fogalmát utópikus jegyekkel ruházzák fel, s ezeknek a magyar nőknek „a Nyugat” nem elsősorban életteret vagy életstílust jelent, hanem sokkal inkább a kalandozás ígérteét, mely segít maguk mögött hagyni a kommunizmus örökségeként rájuk maradt állapotok fölötti örökös siránkozást.

JEGYZETEK

1. Az oroszok és magyarok másképp beszélnek az őket sújtó nehézségekről; a magyaroknak eleve valamivel nagyobb volt a szólásszabadságuk a kommunizmus idején. Ezért van okunk azt hinni, hogy Magyarországon – az orosz állapotokhoz képest még korábban – a problémákat nem csak a privat szférában, de közéleti szinten is meg-megvitaták az emberek (Ries 1994:47). A különbségek kifejtése azonban nem célja úrsomnak.

2. A „mágikus gondolkodás” mint a jobb élethez való hozzásegítés eszköze Magyarországon is terjedőben van. Az amerikai „self-help guide”-ok („segíts magadon kalauzok”) szintén egyre népszerűbbek. Az Andrássy úton van egy kioszk, ahol kis köveket árulnak, melyek állítólag mindenféle hatalommal bírnak.

OLVASMÁNYJEGYZÉK

- Giddens, Anthony. 1991. *Modernity and Self-Identity*. Cambridge: Polity Press.
- Giddens, Anthony. 1994. *Intimities Forandring (The Transformation of Intimacy)*. Copenhagen: Hans Reitzels Forlag.
- Lindquist, Galina. 1994. *The Feminist Message as a Threatening Experience*. *Ethos* 59 (1-2)
- Ries, Nancy. 1994. *The Power of Negative Thinking*. *Anthropology of Eastern European Review*. 12 (2).
- Verdery, Katherine. 1992. *The Transition from Socialism: Anthropology and Eastern Europe*. Lewis Henry Morgan Lectures, Univ. of Rochester.

* A szerző a Kopenhágni Egyetem Szociálanthropológia Intézetének végzős hallgatója.

Fordította: Mitró Zsuzsa

A cikk angol nyelvű eredetije a *The Anthropology of East Europe Review* 1996/1. sz-ban jelent meg

Dr. Rákóczy Rozália:

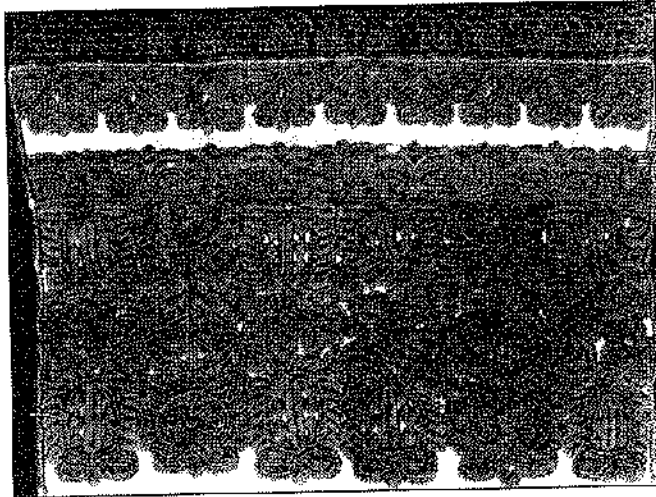
Nők és a népi iparművészet – két tételben –

I. tétel: Tard és Magyarbikal

Történészek, szociológusok sokszor hivatkozott alapműve, *A tardi helyzet* (Szabó Zoltán, Budapest, 1937.) éppen hatvan esztendeje jelent meg sötét, borús jövőt rajzoló soraival.

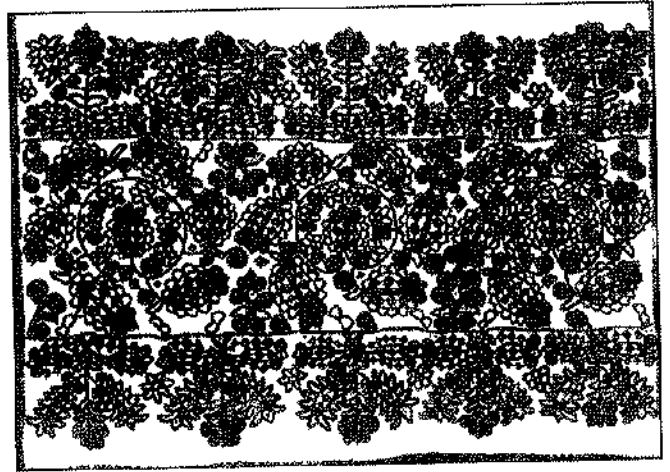
„Az élet, mely a hímzések pirossa alatt meghúzódtak, komor volt és nehéz. A háziszóttos ingek szelvények pompája kemény küzdelmet takart, erőltető munkát, súlyos és keserű gondokat, adósságot és harcot. A nép saját kultúrájának emlékei és remekei között élt, ezt a kultúrát ugyanúgy maga természetete és használta, ahogyan csak saját termésű bort iszik. Az ennivaló útja az elvetett búzaszemtől a gyerekeknek adott kenyérdarabkáig világos volt és tiszta, kevés volt, ami e szűk körből elvándorolt, hogy oda visszatérjen. Az élet minden folyamata itt kezdődött, és nemrég még maguk szótték ruhájukat a munkára és maguk költötték éneküket az ünnepre. Különös szertartásaik voltak és külön etikettjük.” (p. 11.)

Megállt az idő az erdélyi vidékeken, a Csíki-medencében, a Gyimesekben, a Kalota-partján. Akár hatvan évvel ezelőtt Tardon, úgy élnek ma Bánffyhunyon és Szentegyházán, Csíkszentdomokoson és

Korondon. „A minták és a színek megmaradtak, a stíluson kevés változás esett, de a hímzés jelentősége már más, mint azelőtt. Pénzt hoz a faluba, és a pénzen ruhát vesznek, gyakran városi ruhát. Nem arra szolgál, mint régen, hogy a ruha a háznál készüljön, és ne kelljen érte pénzt kiadni, hanem arra, hogy pénzt hozzon, amit ki lehet adni. Az életformához tartozó művészkedés foglalkozássá válik, a díszítőművészet népi iparművészetté, az asszonyok tevékenysége, mely a család szabott és önálló munkarendjében adott szerepet kapott, pénzkereső munkává válik.” (p. 156.)

Az életforma ráillik arra a három leánykára is, akik alig múltak húszévesek, mindhárman Bánffyhunyon mellett, a várossal ma már egy közigazgatási területet jelentő

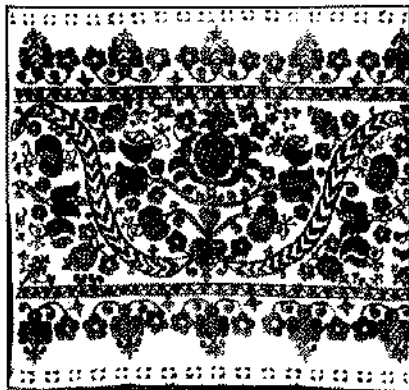
Magyarbikalon születtek. Általános iskolát és szakiskolát végeztek, szakmájuk lehet van. Munkájuk viszont nincs. Szakmájuk is azért az, ami, mert más-hová nem vették fel őket – ez volt az adott iskolatípus közel s távol. Munkájuk viszont azért nincs, mert az a szakmájuk, ami. Asztalosok.

„...a hímzés jelentősége már más, mint azelőtt. Pénzt hoz a faluba...” – írta Szabó Zoltán tragikus hangvételű könyvében a tardi asszonyokról. A tardi magyarbikal kislány bérhímzőnő. „...a hímzés jelentősége már más...”

Kupa Olga, Kupa Erzsébet és Huber Ilona bérhímzőnők kijárnak Romániából Magyarországra, vállalva a költségeket, felveszik innét-onnét a rendelést, és mint a motolla, jár a kezük, készítik szemük, kezük kiuzsorozásával a szebbnél szebb darabokat. Művészetük aprópénzre váltásával. Mert azt, ugye, mindenki tudja Magyarországon, hogy bármelyik piacon, aluljáróban szerzi is be az udvarhelyi terítőt, a kalotaszegi falvédőt, a torockói párnát, a szentdomokosi csergét, a csíki rakottast, annyira olcsó, hogy az már-már arcpirító.

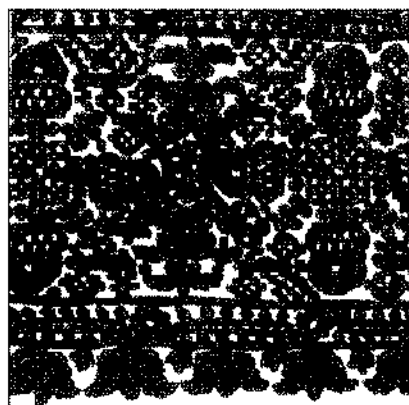
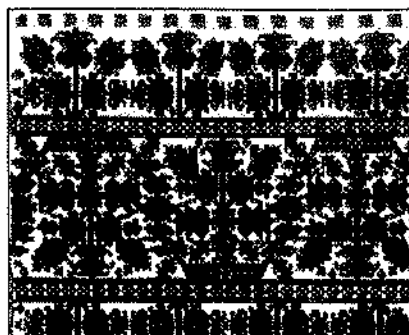
Olga, Erzsébet és Ilona helyzete annyival jobb, hogy nem piacon árulnak, ők már „címre” szállítanak. És nagyon vigyáznak népművészetük formakincsére, ne silányítsák tovább a piac követelményei, a vásárlók igényei szerint azt, amit még sikerült megőrizniük.

1996 novemberében ők is a Szépteremtő Kaláka hímzőmunkásai voltak Szárhegyen.

II. tétel: Szépteremtő Kaláka

A név gyönyörű és magyarázatra szorul. A Magyar értelmező kéziszótár szerint kaláka a nagyobb munka (például házépítés) elvégzésére önkéntes segítőtársaságból összeállt munkaközösség, illetve ebben végzett ingyenes munka. A meghatározás szótárszárazságú és több-kevésbé pontos – de éppen a szellem maradt ki. A kaláka hangulata.

Közelebb visz talán *Kelemen Alpár* leírása. „A felnőttkor idejét lefoglalták az állandó munkák, ám sokszor megesett, hogy egy család nem volt képes idejében saját erőből elvégezni a kitűzött vagy napirenden lévő munkákat. Ilyenkor kalákát hívtak, ami különben a székelységben nagyon elterjedt volt (ma is gyakorolják még ezt a segétszolgálatot egyes alkalmakkor, pl. pityókaszedéskor, sírásáskor). Így voltak pityókaköltés-, kapáló, kaszáló, gabonahordó, cséplő, pityókaszedő, ganyézó, tollfosztó, kőhordó, kútásó, házépítő és még másféle kalákák is. Különösebb alkalom volt a fonó- és törökbúzabontó kaláka, ilyenkor volt idő és kedv a mesélésre (katonaságról, háborúról), vagy ritkábban az éneklésre és a táncra is a fiatalok körében.” (*Falukép a XX. században. Ikerfalu a Feketeügy mellett. Sepsiszentgyörgy 1996, p. 58.*)

A fenti idézetből a kitűzött munkát kitétele a fontos. Az erdélyi népművészet értékeinek megmentésére alakult meg a gyergyói-medence északi felén fekvő Szárhegyen (Gyergyószárhegy – Laza-

rea) az egykor ferences kolostor újjáépítésével a Szépteremtő Kaláka. Szövők, fonók, fafaragók, bútorfestők és asztalosok, korongozók, kályhások, hímzők, mindenki, aki saját területének elismert művésze volt – parasztok, tanárok, mérnökök egyaránt részt vettek az ősi közösségi élet immár helyhez kötött feltámasztásában. Kétkezi munkával, saját terveik alapján rendezték be az egykori szerzetesi cellákat. Az egyik szoba kalotaszegi, a másik gyimesi csángó, a harmadik barcasági, az ebédlő 36 széke ahány, annyiféle faragás. Román, szász, székely motívumok, a „tisztá forrás”. A fontos, hogy hűen tükrözze a – hatalom által elvesztésre ítélt, bár szóban a „népek barátsága” és egyéb ráaggatott jelzőkkel illetetten szorgalmazott – népi lelkiületet, összetartást, együtt munkálkodást, forma- és színvilágot, elképzeléseket.

(Hogy mennyire álságos volt a „népi társadalom vezetőinek atyai gondoskodása”, azt leginkább a Szépteremtő Kaláka születésének körülményei mutatják: megszületése pillanatában dugdosásra ítélt „zabigyerek” volt, hiszen a Barátság nemzetközi képzőművészeti tábor árnyékában élt, az elhagyott kolostort csak így sikerült birtokba venni. Mégis észrevették létezését, tíz évi fennállás után Bukarest betiltotta! 1985 és 1990 között szünetelni volt kénytelen.)

Az évente egyszer egy-két hétre, hónapra összegyűlő népi művészek Szépteremtő Kalákája 1997-től alapítványként működik. Az összejövetelek kimondott célja az újabb motívumok keresésén, megtanulásán, megtanításán kívül az, hogy az ott eltöltött idő alatt készült munkákat eladva, biztosítsák a Kaláka következő évi összehívásának feltételeit. A különlegesen szép darabok a szárhegyi Lázár kastélyban működő múzeumba kerülnek, a többi azonban kereskedelmi forgalomba: el kell tartaniok saját magukat.

Az a „művészkedés”, amely hatvan évvel ezelőtt még az „életformához tartozott”, mára foglalkozássá vált, pénzkereső munkává. Ismételten. De talán remélhetően nem állandóan romló állapottal, szegényedő motívumokkal, idegen színekkel és formákkal.

Köszönhetően a Kárpát-medencében egyedülálló Szépteremtő Kalákának.

HOFFER ANDREA

A Magyar Képzőművészeti Főiskola festő-restaurátori szakát végeztem a hetvenes években. *Entz Géza, Varga Dezső, Blashi János, Barcsay Jenő* mesterektől tanultam. A főiskola után restaurátorként dolgoztam, többek között a soproni Storno-házban, a pannonhalmi bencés apátságban és sok más templomban, egyházi épületben. Részt vettem a Feszty-körkép rekonstrukciójában vagy például a Nemzeti Galéria famennyezetének felújításában is.

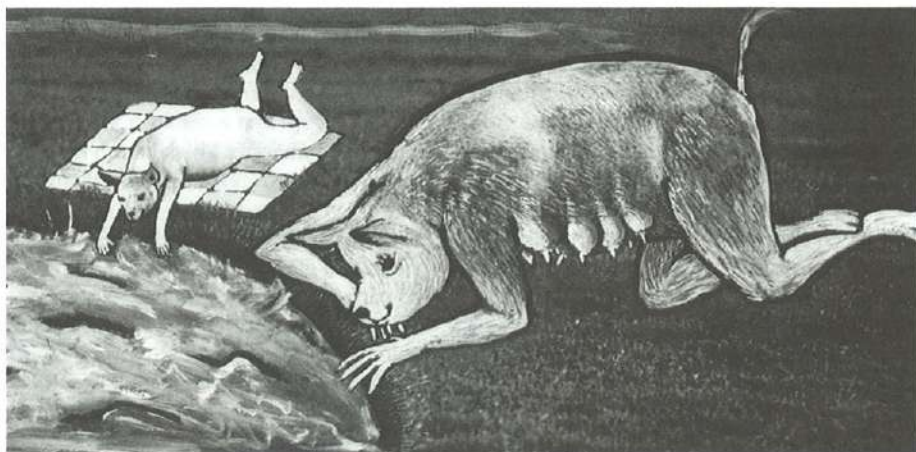

Festőnők

Stockholmban rendezték meg a III. Nemzetközi Női Művészeti Kiállítást 1996. október 10. és november 6. között. A *Nőszemély* szerkesztősége és a Gender Studies gyűjtemény (MTA TKK) két résztvevőnek tudta biztosítani a nevezési díjat: **Hoffer Andreának** és **Kis-Kéry Csillának**. Ők mutatkoznak be lapunkban.

Jelenleg szabad szellemi foglalkozásuként dolgozom, privát megrendelésekre. Mindig a művészet szolgálatában álltam. A restaurátori tevékenység során az ember közel kerül a mű alkotójának szubjektumához, empátiás készség fejlődik, ugyanakkor erős önmérsékletre van szüksége. Talán e tényről indítatva a kreatív ösztönök más úton keresik megnyilvánulásukat, önálló alkotásra serkentenek. A szakma megismertette az anyaggal és a technikákkal, mégis, amikor korai próbálkozásaim után ismét festeni kezdtem, az ecset mellett legkézenfekvőbb eszköznem a tollat és a vízfestésre alkalmas papírt találtam. Az akvarellfestés belső szükséglet számomra. Ugyanakkor nem kevés tudatossággal építke a „boldog gyermekkor technikájára” – ahogy *Szönyi István* nevezi festőkönyvében –, mert óriási kihívásnak érzem az összegyűlt tapasztalatok játékos besűrítését egy adott pillanatba. Vállalom az érzelmi attitűdöt, hiszen a racionalizált, haszonelvű világban könnyen fenyeget az érzelmi eltompulás veszélye.

Kis-Kéry Csilla: Boldog szép napok

KIS-KÉRY CSILLA

„Villendorfer love-traum mutter”

Úgy kezdődött, hogy képeslapokat festettem, amiket elküldtem a barátaimnak. Átfestett állatfotók voltak ezek, az emberré formálódás útján. Valójában a hétköznapi mágia tárgyai, tele érzelmekkel, indulatokkal, melyek mára lecsillapodtak, átértékelődtek. Kezdetben folyamatosan, naplószerűen készültek a képek, ma a textiltervezés, a kézi festésű selymek készítése vált fontosabbá. Míg a kisméretű képekben a világ – s benne önmagam – megszelídítendő arca mutatkozott meg számomra, a selymek festésekor olyan textileket szeretnék létrehozni, melynek megvalósítására a fogalmiság mögé rejtőző világ megismerése szolgál. Munkám szükségszerű feltétele a belső elcsendesedés, odafordulás, melynek során megteremtődik a vágyott rend,

Kis-Kéry Csilla: Maú

Kis-Kéry Csilla: Generálpauza

létrejön a textil, mely ettől fogva közvetítő, aminek segítségével – szándékom szerint – használója, befogadója is közelebb kerülhet a harmóniában való létezéshez. Mára a képeslapok arca is sokat változott. Korábban szinte teljesen hiányzott belőlük mindenféle szelídség, s talán valóban én mondtam azt is, hogy „ez az agybeteg világ a képek készítésekor a vadállatot váltja ki belőlem”. Na jó, néha ma is, de fontosabbá vált megérteni, mint kontrollálatlan indulatok és ösztönök játéktérévé válni.

fotó: Sándor Tibor

Acsády Judit:

V. úr esete a ponyvairodalommal

Történt egyszer, hogy V. úr – aki komoly, világszerte magyar ember – hosszú évek után, mikor újra hazavetődött, vett néhány füzetes regényt egy utcai árusnál. Gondolta, utána jár annak, hogy mit olvas a fehérnőp akkora odaadással a város minden tömegközlekedési eszközén.

A regényekben elképesztő némberekre bukkant V. úr. Nem átalóttak határozottak lenni, szexuális életet élni, jönni-menni a világban, kalandba konyerolni, és a férfiaknak néha elflenteni. De hiszen ez összeesküvés, gondolta magában V. úr, és valami nagyon csúnyát szeretett volna ezekre a regényhősökre mondani. Ezek feministák és a matriarchátus világméretű uralmát kívánják létrehozni – szögezte le magában végül.

Eddig a történetben semmi különös nincs, sokan gondolnak sokfélét, és egyébként is, ízlések és pofonok... Igen ám, de V. úr dörgedelmes dolgozatban fejtegette ki a füzetes regényekről, és az általa feministának titulált hősök kártékonyágáról vallott nézeteit. Ezt aztán meglobogtatta egy lap szerkesztőségénél. Miután V. úr szövegét figyelmünkbe ajánlották, mi azt komolyan vettük, és választ fabrikáltunk a dolgozatra, de a szerző ekkor legmélyebb sajnálatunkra saját köziratának közléséhez már nem járult hozzá. A választ most mégis a nagyjérdemű figyelmébe ajánljuk, mert sejtjük, hogy V. úr félreértései talán nem egyedülállóak ma Magyarországon.

Ha valaki nálunk feminizmussal vitázik gyakran emlegeti azt az irányzatot, amit ugyan az idevágó szakirodalom nem jegyez, de itthoni ítések mégis létezőnek vélnék: a vad feminizmust. Ettől óvják a családok békéjét, a nőies nőket és a férfias férfiakat. Ez az a mumus, amivel a modern tömegtársadalmak számtalan visszasságát indokolni próbálják. A vad feminizmus olyan kategória, amely gazdag fantáziájú egyéneknek kitűnő alkalmat nyújt arra, hogy hangot adjanak a másik nemből való családságuknak. A vad feminizmus ugyanis felruházott a legatlantasabbnak vélt női tulajdonságokkal, önzéssel, hidegséggel, akarnoksággal, érzéketlenséggel és még különb borzalomokkal. Ráadásul ezen irányzat képviselői lennének azok, akik erőnek erejével akar-

ják kicsavarni a hatalmat a férfiak kezéből, akik pedig lám milyen tökéletesen kormányozzák a világot. (Részemről még egy olyan feministaival sem találkoztam, aki a matriarchátus visszaállítását tűzte volna ki célul. Olyannal azonban már sokkal, akik a mai társadalmi rendszerek erőszakos hatalmon alapuló vonásait kívánta volna megváltoztatni. Az ő utópiájuk a béke és egymásra figyelés világa lenne, ahol a nemek újra megértik egymás nyelvét, és senki nem él vissza erőfölényével. Természetesen nem állítom, hogy a feministák között nincsenek radikális hangú szeparatisták, de ez egyrészt ritka, mint a fehér holló, másrészt az ő érvrendszerük merőben más, mint amit az ún. „vad feminizmusról” tartanak.)

Visszatérve a matriarchátus megvalósítására, még ha létezne is ez a cél, a V. úr által ostromozott *Romana Széphistoria* füzetek bizony alkalmatlanok volnának a mozgósításra. A kritika néhány tételének utánajárva, a könyveket és a *Harlequin*-jelenségeket kicsit közelebből szemügyre véve vitáznék azzal, hogy ezek a füzetcskéik a feminizmus ideológiájának terjesztői, vagy akár a neomatriarchátus elméletének népszerűsítői lennének. *Téglásy Imrével*, a *Sorozat* főszerkesztőjével beszélgetve a *Harlequin Kiadóban*, körülöttünk füzetes regények tömkelegével az általukon és könyvespolcokon kiderült, hogy az általánosítás még a kultúrának e mélyen lenézett művei között sem állja meg a helyét. Vagyis nem lehet egy kalap alá venni a ponyvákat, a *Tiffanyt* a *Júliával* vagy a *Szívhangot* a *Széphistoriával*. Minden sorozat más jellegű, és minden egyes füzetes regény is más és más. *Téglásy úr* elismeri, hogy az általa kiadott *Tiffany* sorozat köteteire áll V. úrnak az a megállapítása, hogy a férfit mint élvezeti cikket ábrázolják benne, akif a nő akár el is dobhat, ha már megun.

Abban mindenesetre én vitatkoznék az urakkal, hogy ez a fajta megfordított szoknyapeccsértéssel feltétlenül feminista vonás lenne. Hiszen egy ilyen férfiatól elfe-

tisztelik egymást, és kölcsönösen boldogságot akarnak szerezni egymásnak.

A már fentebb említett *Júlia füzetek* visszatérő eleme *Téglásy* szerint, hogy a nő párja oldalán, sőt párjában teljesen feloldódva, a családi élet puha felhőjébe burkolódva találja meg boldogságot. A nő másodlagosnak tekinti magát, élete értelmét a férfinak látja. A nemek erkölcsi alku kötének, amely a hagyományos nemi szerepek megtartásán alapul. Nos ez mind szép, de a feminizmushoz vajmi kevés köze van, hiszen míg az összhang, a béke a feministáknak is célja, úgy vélik, hogy ma már ez nem alapulhat a női nem önfeláldozásán, amennyiben a hagyományos szerepek ezt követelik.

A *Széphistoria* c. sorozat nőalakjai valóban mások, mint a *Júlia* regényeké. Lovagolnak, kardot forgatnak, jár az eszük és a nyelvük, döntő lépésekre egyedül szánják rá magukat, vállalják az érzéki szerelmet, szeretik, de nem tekintik feljebbvalójuknak a férfiakat, kényszerre, parancsra nem hallgatnak. Ennyiben akár még rá is lehetne fogni ezekre a szereplőkre, hogy jellemvonásukban vannak feminista elemek, ha itt a feministát autonóm, gondolkodó lénynek tekintjük.

Ezek a könyvek azonban sokkal rafináltabbak annál, mintsem, hogy idealizálnák ezeket az önálló női törekvéseket. A nőszereplők maguk sajátos keverékek. Leírásukban keverednek a hagyományos női szerepekre utaló vonások a különlegesnek beállított elemekkel, mintegy megnyugtatóan az olvasót, hogy bármennyire is felvágta – példának okáért – a vörös hajú skót vadóc nyelvét azért ő harcias mivolta ellenére sem hazudtolta meg női mivoltát. (Nóra Roberts: *Királyt Skóciának*. Bp. 1994. 30. old.) A női mivolt pedig nem áll másból, minthogy hősnőnk, Serena, odaadóan végzi a házimunkát, vajat köpül, gondoskodik betegekről, állatokról, meleg vacsorával fogadja a vadászából, harcából hazatérő férfiakat. Ez még talán ártatlan is lenne, bár egy feminista regényt nem így képzelek el. Serena testalkata Barbie baba alkát, vagyis megfélel korunk keskeny derekú, vékony csipőjű, hőszerű combú női modell mintájának. Hősnőnk tehát szexuálisan igen vonzó, érzéki jelenség, amit természetesen a

férfiaknak is feltűnik a regényben. Serena azonban egészen addig visszautasítja őket, amíg az ő szíve is meg nem dobban, tehát, amíg ő is vonzónak, kívánatosnak nem tartja a nyalka brit katonát. A csábítási jelenetek ezekben a regényekben szintén figyelemre méltóak, nem feminista, hanem érzésem szerint durván nőellenes mivoltuk miatt. Ki tudja, honnan ered az a pszichologizáló tévképzet, hogy a nővel erőszakoskodni kell ahhoz, hogy a férfit megkívánja. Ebből ered az a hamis és a női nemet mélyen sértő gondolat is, hogy a nő tulajdonképpen a nemi erőszakot kívánja, az ellenállás pedig csak a kacérkodás egy válfaja.

Főhősünk, a brit katona például, aki mellesleg fülig szerelmes a „kis skót boszorkányba”, az erdei tisztáson Serenát fojtogatni kezdi egy kisebb játékos szóváltás, incselkedés után, „móresre kell tanítani a fehércsélédet” (ld. idézett mű 60. old). A dulakodásból ölekezés lesz, a férfi „legszívesebben letépte volna róla a ruhát és magáévé tette volna. Mind ez nyilván a lány bűne” (65. old).

Nyilván. Az, hogy minden évben nők ezreit erőszakolják meg a világban, és hogy a férfiindulat vagy a sértett férfi öntudat a mai napig a nő bántalmazását tartja eszközként a nézeteltérések kezelésére, az kultúránk bűne. És olyan kulturális termékeknek is a bűne, amelyek ezeket a sztereotípiákat közvetítik. Feminista esszék tömegei jelenhetnének meg nálunk is az ehhez hasonló művek elemzésével. Rámutathatnának arra, hogyan termelik újra ezek az ártatlannak vélt képek, jelenetek, mondatocskák a férfiak erőfölényével való visszaélés legitimációját. Csak nálunk fordulhat elő az a tájékozatlanság, ami a fentebb idézett jelenethez

hasonló mozzanatok tömkelegét tartalmazó füzetecskét feministának véli.

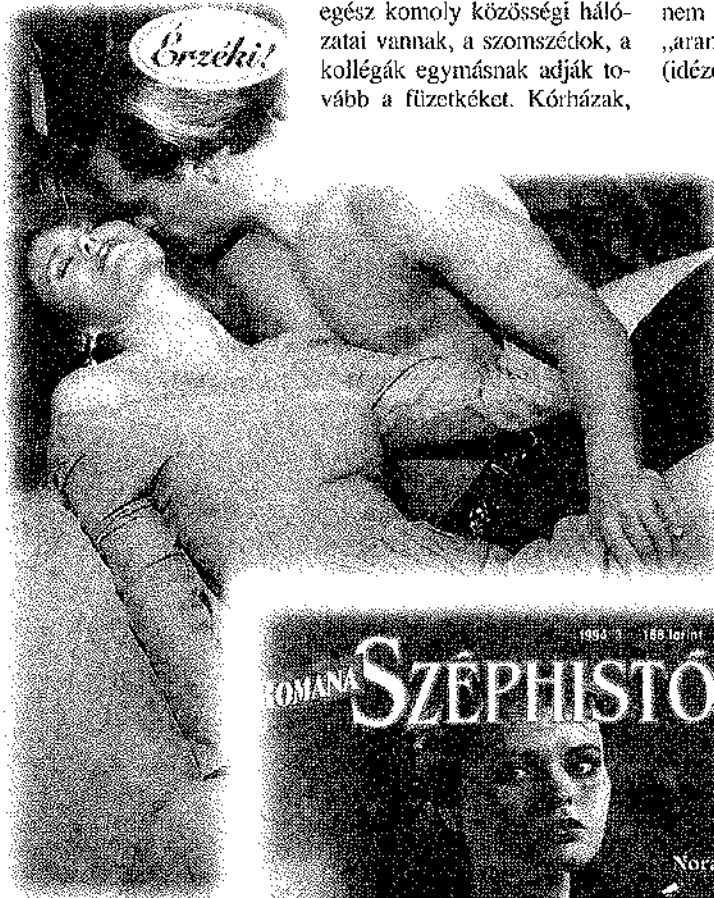
Magyarországon a *Romana Széphistória* sorozat kiadványai 40 000-es példányszámban keltek el. Olvasói, akiknek leveleibe *Téglásy* úr jóvoltából betekinthettem a szerkesztőségben, a legkülönbözőbb korú és foglalkozású nők. Az általános iskolás lányoktól kezdve a gyeden levő kismamákön keresztül a nyugdíjasokig. A terjesztésnek egész komoly közösségi hálózatai vannak, a szomszédok, a kollégák egymásnak adják tovább a füzetkéket. Kórházak,

fodrászatok, rendelőintézetek, iskolák, hivatalok a terjesztés központjaivá váltak. Az olvasók a levelek tanúsága szerint rajonganak a regényekért, „a mai világban olyan ez, mint a kábítószer”, írja egyikük, „gyönyörűnek találom tőle az életet”, mondja egy másik. A rajongó levelekből azonban az is látszik, hogy az olvasók java része a füzetek jelentőségét nem becsüli túl, tehát egyszerűen a nehéz munka utáni könnyed kikapcsolódás eszközének tartja. „Jobb, mint akármelyik nyugtató, nem igényel különösebb odafigyelést”; „aranyos, szórakoztató olvasmányok” (idézetek levelekből).

A kritikusok és a feministák aggódására fitymet hányva a nők tehát továbbra is fogyasztani fogják ezeket a nagyipari módszerekkel előállított irományokat. A *Harlequin* világcég gyártási titkairól tudni lehet, hogy évről évre komoly felméréseket végeznek a világ számos országában, hogy megtudják, éppen milyen az emberek nő és férfiideálja, milyen kapcsolatra vágyanak, romantikusra vagy egyszerű futó kalandokra, milyen viselkedési formákat ked-

velnek illetve utasítanak vissza a másik nemből. Az eredményekből aztán összegyűjtik a jövő év ponyvafiguráit a busás haszon reményében. A ponyvák ezek szerint lehet, hogy tükörként is értelmezhetőek, ezek a történetek tehát az olvasókban vannak, ezekre vágyunk, vagy éppen ezektől a vásári képektől nem tudnak sehogysem megszabadulni.

* A szerkesztőség munkájának sajátosságai miatt a *Cigányfürdő* című lap (1997/2) lapunkkal egyidőben jelenteti meg ennek az írásnak egy korábbi, valamivel hosszabb változatát.

Medvedev Katalin:

Vikingek, Nóra és Gro Haarlem Brundtland

- avagy a norvég nőbarát jóléti mintaállam magyar szemmel

A huszadik században Norvégiában csendes társadalmi forradalom zajlott le. Európa egyik legszegényebb országából egyik legerősebb szociális demokráciájává nőtte ki magát, ahol erős szociális háló mellett magas életszínvonalat is sikerült kialakítani. Magyarországon ezt a kiugróan jó eredményt elsősorban az Északi-tengerben talált olajjal hozzák összefüggésbe. Ugyanakkor jóval kevesebb szó esik Norvégia társadalmi fejlődésének egy sajátos vonásáról, a nők jelentős társadalmi, gazdasági, politikai és közéleti térhódításáról. Bár ez a jelenség kétségtelenül Norvégia történelmi hagyományáival is magyarázható, ugyanakkor eredményessége és példaértéke miatt az eddigienél jóval alaposabb elemzést igényel.

A norvég történelem során először a vikingeket szólitották el hosszú évekre a hódításuk az otthonaikból, később, főleg századunkban, először a halászhajókon és fakitermeléseken, majd a hetvenes évek elejétől az olajfúró tomyokon megélhetést kereső férfiak kényszerültek hosszabb távollétre. A hosszú egyedüllét a nőket kezdetlől fogva az európai átlagnál jóval nagyobb mértékű önállóságra, egyenjogúságra, vezetői és irányítói képességek kialakítására predesztinálta. A nők fontosságát és kulcsszerepét a norvég társadalomban nem is lehetett volna megkérdőjelezni vagy negligálni, hiszen a század első felében még döntően agrár országban a farmok irányítása, a gyermeknevelés és a hétköznapi létfenntartás szinte összes gondja a nők kezében összpontosult. Ezt jelzi az a tény is, hogy Finnországot követően 1913-ban Európában másodikként kapták meg a nők a szavazati jogot Norvégiában – évtizedekkel megelőzve magyar nőtársaikat. A nők aktív politikai szerepvállalása azonban ennél jóval korábban kezdődik. Már 1884-ben megalakult a *Norvég Nők Jogaiért Küzdő Szövetség* a *Norsk Kvinnesaksforening*, ezt pedig 1905-ben követte a *Norvég Nemzeti Nótanács*, a *Norske Kvinners Nasjonalrad* megalakulása. Még ugyanebben az évben a norvég nők nemzeti érzelmeik súlyának kívántak hangot adni azzal, hogy petícióval tiltgatták Norvégia elszakadását Svédországtól. Az elszakadásért folytatott harcuk így, mondhatni alternatív népszavazás formáját öltötte, amire azért volt szükség, mert akkor még csak a felsőbb osztályok vagyos nőtagjai és a férfiak rendelkeztek szavazati joggal.

A norvég demokratikus hagyományok azonban a fentiekén túl is messzire nyúlnak. Norvégia alkotmánya például elfogadásakor Európa legdemokratikusabb alkotmányának számított. 1814-es megalkotásakor az Egyesült Államok Alkotmányára és a korabeli angliai alkotmányossági gyakorlatra épülve jött létre. A norvég parlament, a *Storting*, már az 1830-as évektől kezdve úgy értelmezte a demokráciát, hogy egyszerű közembereket és nem az akkori hivatalos nomenklátúra embereit emelte a tagjai közé. Már a XX. század első felét, pontosabban a harmincas és ötvenes éveket is a nemi szerepekkel kapcsolatos társadalmi viták jellemezték. Ekkor azonban még csak a nők egyenrangúsítása volt a cél. Nem véletlen, hogy az ötvenes években alakult meg a *Norvég Nőszövetség*, *Kvinneforbund* is. Norvégia a két világháború alatt a semlegesség nem éppen veszélytelen politikáját választotta. Bár a Szovjetuniótól való fenyegetettség miatt később belépett a NATO-ba, a béke- és pacifista mozgalmakban betöltött vezető szerepe a világpolitikában mindenki számára ismert.

Norvégia alkotmányos királyság és egyben rendkívül fejlett és erős parlamenti demokrácia. Itt még a király sem vindikálhatja magának az átlagpolgártól eltérő jogokat. Például, az olajválság idején, maga a király is tömegközlekedési eszközön járt, így mutatva példát honfitársainak. Ma is hétköznapi módon éli az életét. Az országot nő miniszterelnök vezette. Ez a térségben nem számít rendhagyónak. Ennek ellenére elgondolkoztató az a tény, hogy a világ első, választásokon hatalomra került női miniszterel-

nöke – a közeli Izlandon – szinte a közelmúltban, mindössze 17 évvel ezelőtt jutott a történelem során először, nőként, ebbe a megtisztelő pozícióba.

Norvégiában a női törvényhozók aránya jelenleg a világon a második legmagasabb, 39,4%, mindössze 1%-kal maradva el a listavezető Svédországtól. Ennek a pozitív tendenciának a tudatában mondhatta tróféalközve Norvégia volt miniszterelnökneje, *Gro Haarlem Brundtland*, azt a Pekingi Nőkonzferencia záróbeszédében, hogy manapság a négyéves kiskorúak Norvégiában már azt kérlelik az édesanyjuktól, hogy lehet-e egyáltalán férfi is miniszterelnök?

1960-tól 1975-ig a nők gazdasági, jogi és társadalmi szerepvállalásával kapcsolatos kérdések tárgyalása a *Norvég Társadalomban* 5–25%-kal nőtt. Kutatók azt is kimutatták, hogy ezeket a vitákat 90%-ban női képviselők kezdeményezték. Az igazi fordulat az 1960-as évek vége tájára tehető, pontosabban az 1971-es közigazgatási választások idejére. Bár a norvég választási rendszer az utóbbi években sajnos sokat veszített a rugalmasságából, akkor még megtörténhetett az, hogy a fokozatosan izmosodó norvég nőmozgalom felhívásának eleget tette, és a választójogi törvény adta lehetőséget kihasználva egy-egy listás jelölt nevével szemben ki lehetett húzni és helyébe más nevet, elsősorban női jelöltek nevére beírni. Ezzel egyidejűleg a törvényhozó szervezetben a nők kezdtek elérni a kutatók által döntő fontosságúnak ítélt 15%-os részarányt. A női parlamenterek számbeli növekedése természetesen nemcsak azt eredményezte, hogy a nőekkel kapcsolatos témák gyakrabban kerültek napirendre, hanem azt is, hogy jelentős közügyek megoldásakor egyfajta női szemlélet és látásmód is érvényesülni kezdett. Kimutatható ugyanis az, hogy a nők általában a problémákat sokkal kevésbé elvonatkoztatva vizsgálják, mint a férfiak. Számukra annak tisztázása a legfontosabb, hogy az adott lépések, hogyan érintik az átlagembert, hogyan befolyásolhatják az átlagemberek egymáshoz való viszonyát és mindennapjait.

A skandináv országok hagyományosan a proporcionális reprezentáció hívei. Norvégiában is ez az elvi hozzáállás a nők jelentős politikai térhódításának alapja. A norvég társadalomban a női egyenjogúság elvét senki sem kérdőjelezi meg, bár a külső befolyások elleni nemzeti nemek szerint élesen elkülönülnek, és a háztartáson belüli zűrzárai miatt a munkamegosztás kérdése ott is jócskán hagy kívánnivalót maga után. A férfiak és a nők közötti fizetésekben még mindig jelentős az eltérés, bár ez utóbbi az 1970-es 72%-os disparitásról 86%-ra mérséklődött 1990-re. Összehasonlításképpen, hazánkban ez az arány – a közép-európai régióban a szerkesztőnél jobb – 72%. A nők társadalmi megbecsülése és közéleti szerepvállalása a magyar nők helyzetéhez képest Norvégiában paradicsominak tekinthető. Az 1978-as a „*Férfiak és Nők Egyenrangúságáról Szóló Törvény*” 1988-as kiegészítésének a nők robbanásszerűen megnőtt kormányzati szerepvállalása lett az eredménye. Ma minden közfunkciót ellátó bizottságban, felügyelőbizottságban a nők számszerűleg legalább 40%-ot kell kitegyenek. A norvég közvélemény abból indul ki, hogy a nők háztartási teendőik, gyermeknevelési feladataik elvégzése, tehát mindentapasztalataik során sokkal objektívebb képet alkotnak a társadalom tényleges helyzetéről, nem szikletáncolnak el úgy a hétköznapi valóságától. Bár a pozitív diszkrimináció elvét éppen az elmúlt év végén kezdték ki először az Egyesült Államokban, ez az elv Norvégiában teljes társadalmi egyetértés mellett sziklaszilárdan tartja magát. Olyannyira, hogy a közintézmények után a politikai pártok és szervezetek is önkéntesen követték a közintézmények példáját, és bevezették a kvóta-rendszert. Így történhetett meg az, hogy például 1990-ben a három legjelentősebb norvég párt élén is nő állt. Hogy tovább soroljuk a norvég nőbarát politika eredményeit, álljon itt még néhány tény arról, hogy a norvég demokrácia a magyarral ellentétben példamutató gyermek- és nőbarát politikát és gyakorlatot folytat. Norvégiában hozták többek között létre az *Oslói Egyetemen* a világ első *Női Jogok Tanszékét*. Ezenkívül országoszerű nőpolitikai titkárságok szavatolják a nők jogait az élet minden területén. Női segélyszolgálat, szépen berendezett, biztonságos „vert anyák háza” állnak a rászorulóknak rendelkezésére, női átképzés programjai igyekeznek lépést tartani a változó gazdasági igényekkel. Különös figyelmet fordítanak a nők technológiai lemaradásának kiküszöbölésére, a tipikusan női szolgáltatások rendkívül magas színvonalára (közegészségügyben, nőgyógyászatban, kötelező nőgyógyászati rákszűréseken stb.).

NORVÉCIA NORVÉCIA NORVÉCIA NORVÉCIA

Norvégia szintén vezető szerepet tölt be Európában a Magyarországon még egyelőre gyerekcipőben járó nőtudományok népszerűsítése terén. *Harriet Backer* képzőművésznek, *Gina Krog*, a női szavazati jog elharcosának, vagy *Sigríd Undset*nek, Norvégia női irodalmi Nobel-díjasának óriási kutatása és társadalmi elismerése van hazájukban. *Ida Blom* a *Bergeni Egyetem* tanszékvezetője volt a kezdeményezője annak az átfogó, többkötetes magyarsági sikertörténetről a legjobb akaratral sem tudunk beszámolni, annak ellenére, hogy biztató lépések történtek a *Közép-Európai Egyetem Történelmi Tanszékén* megindított hazai nőkutatókban.

A nők támogatása Norvégiában sem a férfiak támogatásának a rovására történik, mint ezt a hazai némozgalmak kibontakozását hevesen ellenzők híresztelik. A társadalom az olajból származó gazdagságát közmegegyezéssel erős szociális háló kiépítésére fordította. Az északi-tengeri olaj árának drasztikus csökkenése ellenére a norvég kormány nemhogy nem csökkentette, hanem inkább növelte a nőkre és a gyermekekre fordított állami költségvetési kiadásait. A gyermekgondozási segély összege nőtt, vele együtt a fizetett szülési szabadság időtartama is. A szegénység-jelenség összítársadalmi elvetése a norvég történelem során egyébként már korábban is megfigyelhető volt. Helyi ting-ek határozata alapján a szegényeket már a vikingek is kötelezően támogatták. Bár a XIII. században *Magnus király* a szegények ellátásáért elsősorban a rokonokat és közeli hozzátartozókat tette felelőssé, de ezzel egyidejűleg azért bevezette a legd-ét is, ami kötelező közösségi szegénysegélyezést jelentett. Az 1845-ös *Szegénytörvény* a betegek, az öregek és az árva terheinek enyhítését a „helyi önkormányzatok” feladatai közé sorolta. Ez a gyengék és elesettek iránt érzett kötelező felelősségvállalás hagyománya mára már olyan mélyen gyökerezik a norvég társadalomban, hogy a fent említettek problémái gyakorlatilag megoldottnak tekinthetők.

A norvég társadalombiztosítás a betegbiztosításon kívül az anyák mellett az apáknak is biztosítja, sőt kötelezővé teszi, hogy újszülött gyermekükkel meghatározott időt együtt töltsenek. Természetesen a kötelező jelleg visszatetszést kelthet a múlt rendszerben kötelező jellegű tevékenységektől megcsömörlött hazai közvéleményben. Ennek ellenére gyermekpszichológusok kutatási eredményei azt mutatják, hogy a csecsemőkkel töltött idő jelentősen megnövelte a férfiak gyermekeik iránti ragaszkodását, és szorosabbra fűzte az összetartást a norvég családokban. Itt kell megjegyezni azt is, hogy Norvégiában senki sem jár az óvóbácsik csodálatára, mint azt idehaza tették néhány évvel ezelőtt az egyetlen magyar óvóbácsival.

A norvég társadalom az idősekről szintén gondoskodik. A nyugdíjakat a mindenkori életszínvonal alakulásához igazítják, a betegek, mozgássérültek ellátása példaeértékű. A magas technikai- és ellátói személyzetet biztosító öregek házaiban nyugodt és békés öregkor biztosítanak korosodó állampolgáruik számára. Az emberek általános egészségi állapota európai szinten jónak mondható. A férfiak várható élettartama közel nyolcvan év – a magyar 64 évvel szemben. Az óvólak technikai és gondozói felszereltsége irigylésre méltó. A felsőoktatás ingyenes. A szociális tevékenységek társadalmi presztízse – a magyartól eltérően – magas. Az ombudsnök/ferfi rendszer olajozottan működik. Van ezek között a nemek egyenjogúságára felügyelő szervezet, civil ombudsiroda is, sőt, 1981-től még gyermek-forrádrót is üzemeltetnek, nem beszélve a nőket segítő és segélyező vonalokról. Belső erőforrásainak döntő részét Norvégia a nők társadalmi helyzetének javítására, ökológiai egyensúlyának fenntartására és állampolgárai nevelésére fordítja. Ennek is megvan a hagyománya. *Ibsen*, Norvégia leghíresebb szíllőtte 1877-ben írt *Nóra* című színműve is a nők felszabadítása mellett teszi le a voksát, és a házasság intézményének hazug és képmutató jellegét kérdőjelezi meg. A híres író, már a múlt században annak a véleményének adott hangot (amikor Norvégia még igencsak szegény ország volt), hogy a

norvégok pozitívan tekintenek a gyermeki státuszba és szerepkörbe kényszerített nő lázadására, és azonosulnak az ezt a társadalmi szerepet elvető nő alakjával. Nóra múltjára rácsapódó ajtó visszhangja ma is kristálytisztán hallható Norvégiában. Norvégia nem a társadalmi osztályok közötti elmélyülő szakadék híve, hanem a nivellálódásé. Az oktatás fontossága és a nők oktatásban történő részvétele alapvetel. Az állampolgári aktívitás a társadalmi szervezetekben óriási. Az erőszakmentesség hangsúlyozása, az egészséges életmódra nevelés a korszerű és emberközpontú tananyagok fontos eleme. Bár a norvég kormány nyíltan beavatkozik gazdasági folyamatokba – egyes szolgáltatásokat tetemesen szubvencionál –, és ez a tendencia ellentétes a Magyarországon jelenleg követett úttal (egyébként a kormány tevékenységét ott is éri éles kritika), mégis van, és érdemes Norvégiától mit tanulni. Még akkor is, ha a norvég társadalmat nyugodtan feminizált társadalomnak nevezhetjük. Pontosan úgy, ahogy egyes politológusok a rendszerváltást megelőző magyar társadalmi rendszert is minősítették. A különbség a két társadalom között azonban óriási. A norvég társadalom hagyományaiban és gyakorlatában mélyen demokratikus ország, amelynek vívmányai és értékei fontos alternatívát kínálhatnak a problémákkal terhes maszkulinizálódó, saját útját és egyéni arculatát kereső magyar társadalom számára. Norvégia politikai és gazdasági önzetlensége mindenképpen alapos vizsgálatot igényel. Ez ugyanis az az ország, amely nemzeti össztermékének 1%-át segélyprogramokra fordítja. Ez a szám kimagaslóan jó a fejlett ipari országok 0.35%-ával, vagy akár az ENSZ által javasolt 0.7%-ával szemben is. Nyugodt, békés és egyenjogú társadalom a norvég, ahol a piaci értékek bár fontosak, de nem elsődlegesek. A magyar helyzet itt is gyökeresen más. Ez természetes is, hisz a posztkommunista Magyarország súlyos következményekkel járó társadalmi és gazdasági átalakuláson megy keresztül napjainkban. A nők szemszögéből azonban túlyomó többségben negatív változást élünk meg. A korábbi társadalom emancipációja csak de jure biztosított egyenlő jogokat a nőknek, de facto egyenlőtlenséget szentesített. A korábbi totalitárius rendszer az élet minden területét maga alá gyűrte, és egyszemélyi ellenőrzése alá vonta. Ezt a szerepet ma a mindenható piac és piaci viszonyok vették át, fittyet hányva emberi becsületre, életminőségre, alapvető társadalmi és emberi értékekre. Ma minden gazdasági, társadalmi és politikai döntést a világpiac szeszélyeinek rendelünk alá. Bár a rendszerváltás hozott jelentős pozitív szemléletbeli változást, így például azt, hogy az ellehetetlenült, semmitmondó, hamis tartalmat kapott közösségi értékrend fontosságát lefokozta, és helyébe a figyelem középpontjába ismét a hús-vér embert helyezte. Sajnálatos módon azonban az ember alatt – itt is – csak a férfi értendő. Nálunk – ebben az utóbbi időben a társadalomtudosok is egyetértően látszanak – a nők, úgy tűnik, a demokrácia nagy vesztesei. (Ezt bizonyítja az is, hogy sürgősséggel, kormányhatározat nyomán kellett létrehozni a *Nőpolitikai Titkárságot* is, amit hamar át is neveztek *Egyenlő Esélyek Titkárságának*.) Ma ahhoz, hogy a magyar társadalom egészségesen fejlődhessen, erős civil társadalomra van szükség. Míg a hivatalos politikában elenyésző a nők száma, és a nagy horderejű társadalmi és gazdasági döntésekkor, úgy tűnik, még az a kevés nő is, aki képviseletet nyert a parlamentben, nem a női társadalom érdekérvényesítésén fáradozik, hanem pártjának hivatalos állásfoglalását követi, és a pártfegyelmet előtérbe helyezve szavaz, addig a civil társadalmi szervezetekben jelentős többséget képviselnek a nők. Mivel így kulcsfontosságú szerepet vállalnak a társadalom megújításában és a demokratikus értékrend kialakításában, a társadalomnak jól felfogott érdeke a nőkben rejlő humán, intellektuális és gazdasági erőforrások kiaknázása. Az a tény, hogy a nők jelenleg Magyarországon magasabban kvalifikáltak mint a férfiak, nem látszik meg például a bérezéstitben. Vezető posztok terén a norvég ellenpéldával összevetve szintén lesújtó eredményt hoz az összehasonlítás. Magyarországon egyetlen nő kezében sincs miniszteri tárca. A *Munkaügyi Tárca* élén tiszavirág életű volt *Kósáné Kovács Magda* is, akit – szinte szimbolikus ez is – csak mint Kósánét emlegetünk, vagyis, a férjét, Kósát tartjuk a nyelvi logika szerint fontosabbnak, pedig ma sem tudjuk ki ő, lévén nem ő, hanem a feleség tölt be magas köztisztviselt. Ezzel szemben Norvégiában 35%-ban női miniszterek foglalnak helyet a kormányban. Államtitkári posztokon a nők aránya még magasabb – 49%. „Ennek ellenére” az ország, úgy tűnik, igen jól prosperál.

A magyar 11%-os női parlamenti részvétellel is 39%-os norvég részvétellel állíthatunk szembe. Ez utóbbi jelenség kialakulásában a társadalmi sztereotípiák és hagyományok örösi szerepet játszanak, aminek súlyos gazdasági következményei is vannak, például az, hogy hazánkban változatlanul nagyon kevés a nő vállalkozó. Az előfésedett pályák presztízse pedig döbbenetesen alacsony. Norvégiában, de ami azt illeti az Egyesült Államokban is, az oktatásban és egészségügyben dolgozók társadalmi megbecsülése messze felülmúlja a hazait.

Norvégiában nincs férfiak és nők között jelentős társadalmi presztízs-különbség. A társadalom nem a biológiai különbségek felerősítésére rendezkedett be, hanem ellenkezőleg, azok nivellálására és kiegyensúlyozására. Magyarországon azonban a rendszerváltás társadalmi terhei, a piacgazdaságra való áttérés, a makroökonomiai változások nem egyenlő mértékben sújtják a férfiakat és nőket. A nők az előző rendszerben sem voltak jelentős politikai tényezők (bár talán a férfiak sem voltak azok), a jelenlegiben azonban politikailag teljesen marginalizálódtak. Az úgynevezett szocialista emancipációból és állítólagos vívmányaiból mára semmi sem maradt. (Ez is bizonyítja, hogy a fenti értékek mennyire nem gyökerestek mélyen a hazai társadalomban.) A teljes foglalkoztatottság már a múlté, a gyed átalakult, illetve eltűnt. A női szegénység a válások magas száma, a gyermekelhelyezés hazai gyakorlata miatt egyre növekszik, a tervezett nyugdíjreform nyilvánvalóan nőellenes. Mivel a nők nagyobb számban voltak közalkalmazottak, az állami apparátus karcsúsítása során végzett tömeges elbocsátások is érzékenyebben érintették a nőket, különösen az utóbbi néhány évben. A női szakképzettség szerkezete és hagyományai a jelen gazdasági helyzetben szintén úgy tűnik, nehezebben kamatoztathatók. A nők társadalmi fejlődésbe vetett bizalmát az ország súlyos demográfiai válsága is mutatja. Az értékrendszer teljes válságát a pénzkeresés totális társadalmi felértékelődése az egyik oldalon, az oktatás teljes leértékelődése és térvesztése a másikon jól bizonyítja. A hagyományosan férfiasnak tekinthető értékek: sikerorientáltság, agresszió, felfokozott társadalmi ambíciók, a cél érdekében akár nagyfokú gátlástalanság is elfogadottá váltak, tért nyertek, és

egyértelműen pozitív értékként fogalmazódnak meg a mai magyar társadalomban.

A szocializmusban elfeminizálódott, majd újra elmaszkulinizálódott társadalom sietett megszabadulni a társadalmi egyenlőség, a közösségi jólét értékeit fontosnak tekintő női értékrendtől. Mivel a nők még amny gyakorlati tapasztalatra sem tettek szert politikai döntéshozatalban, mint a férfiak, valamint mert Magyarországon nincs friss hagyománya a társadalmi önszerveződő csoportoknak, a női érdekek mellett sikra szálló, javító szándékú csoportok hamarosan elbuknak a bürokrácia, az adóhivatal és a pályázati rendszer buktatóin. Mivel nincs ütőképes nőmozgalom és női érdekképviselet, a társadalmi köztudatban eddig még nem kapott hangot a rész munkaidős foglalkoztatás elterjesztésének hatalmaszhatatlansága, nem bővült kellőképpen az anyagilag is megengedhető, széles társadalmi igényeket kielégítő szolgáltatások köre. A háztartási munkát lényegesen megkönnyítő háztartási eszközök a mai napig luxuscikknek számítanak az átlag háziasszony életében. A férfi és női munkamegosztás híveit a médiumok sietnek sürgősen neveltségessé tenni. A női test áruvá és reklám alapanyaggá vált. A két nem egyáltalán nem partneri viszonyra törekszik. Ehelyett a nők másodlagos társadalmi fontosságát hangsúlyozzák, és a jelenlegi közhangulat a pater familias, a családját magas szinten eltartani képes bankigazgató családfelelőse il-lúzióját dédelgeti – amely a lakosság nagy többsége számára egyáltalán nem jelent reális alternatívát. Az embereket csak egyéni anyagi érdekek motiválják. A közös érdekek, kommunista felhangjuk miatt neveltség tárgyát képezik. Hol vagyunk az Egyesült Államokat minden szinten átható önkéntes társadalmi munka össztársadalmi jelenségétől, megbecsültségétől és életformává idomult gyakorlatától?

A fentiekből azt hiszem kiderült, hogy a magyarországi nőtudományok bevezetésén fáradozó kutatóknak és oktatóknak, de az egész magyar társadalomnak is van mit ellesnie Norvégiától.

A teljes szöveget és a részletes bibliográfiát a Nőszemély internet változatában olvashatják.

<http://kazy.elte.hu/personal-home/eva/women/medium/index.html>

Bullain Nilda:

Korlátozva korban, térben, időben, módban...

A prostitúcióról szóló vitasorozatunk keretében ezúttal a Belügyminisztérium által 1997 januárjában társadalmi vitára bocsátott szabályozási koncepciót ismertetjük – tájékoztató jelleggel, objektíven.

Továbbra is várjuk azonban az erre érkező reakciókat, véleményeket, melyeket közlésük mellett az érintett tárcáknak is el tudunk juttatni.

A koncepció nem foglalkozik a prostitúció morális alapkérdésével: a létező jelenléte kívánja kezelni, a lehető legtöbb szempontnak, elvárásnak eleget tevő szabályozási rendszert kíván kialakítani.

A koncepcióban a szabályozás szempontjából három tárgykör rajzolódik ki:

- a prostitúció, mint társadalmi jelenség, illetve a társadalom elítélő magatartása révén elkülönül az utcai prostitúció a társadalom által eltűrt más, burkoltabb formáihoz képest;
- a prostitúció szereplői: a prostituált és

futtatója, stricije, a köztük lévő, megélhetést szolgáló érdekközösség, illetve a szintén közöttük zajló erőszakos cselekmények;

- a „holdudvar bűnözés”-ként leírt, a prostitúcióhoz kapcsolódó bűnözési ágak (pl. drogkereskedelem, embercsempészet).

A tanulmány nem határozza meg pontosan, mit ért prostitúció alatt, azonban egyértelműen kiderül belőle, hogy az állami szabályozás csak az úgynevezett utcai prostitúciót érinti majd, tehát a jelenleg burkolt formában (például masszázsszalonokban) folytatott tevékenységet legalizálni fogják.

Egyezik a nemzetközi gyakorlat, valamint a hazai szakértők és a minisztériumok véleménye abban is, hogy a prostitúcióhoz kapcsolódó erőszakos cselekményekkel, a stricikkel és a holdudvar bűnözéssel szemben keményen fel kell lépni.

Ezért olyan szabályozásra van szükség, amely biztosítja az államnak ezt a lehetőséget.

A prostituált megítélésében ellentmondások a koncepcióban megfogalmazott felfogások: a kiszolgáltatott áldozat és a szabad akarátú egyén egyaránt szerepel közöttük. (Például elfogadják a koncepció az 1950. évi New York-i egyezmény áldozat-szemléletét, de többször hangsúlyozza a prostituált egzisztenciális függetlenségének szükségességét is.) A koncepció egyik felvállalt célja, hogy hosszú távon megbontsa a prostituált és kitarítottja közötti érdekszövetséget.

A tanulmány ismerteti a prostitúciónak a történelem során kialakult három alapvető szabályozási formáját: a reglementációs, a prohibicionista és az abolicionista modellt.

A reglementációs modell az állami engedélyezésre és nyilvántartásra épülő szabályozást jelenti. A hatalom szempontjából ennek előnye, hogy ezáltal a prostitúció jelensége kontrollálható; a prostituált szempontjából pedig a viszonylagos egészségügyi és egzisztenciális védelem, biztonság jelent előnyt.

E modell hátránya, hogy pénzteremtő funkciója révén a bűnözők továbbra is

célpontnak tekintik a prostituáltat, akik közül sokan – anyagi függetlenség hiányában – továbbra is kontrollálhatatlan, illegális prostitúcióra kényszerülnek.

A prohibicionista modell a prostitúció teljes körű tilalmát hirdeti, beleértve a prostituált büntetőjogi üldözését is. A nemzetközi tapasztalatok szerint ez a fajta tilalom a legkevésbé hatékony, mert eleve kizárja annak esélyét, hogy a prostituált és futtatója közötti érdekszövetség megbomoljon, egymást fedezik a hatósággal szemben. A kapcsolódó bűnözési ágak alig választhatók le magáról a prostitúcióról, az állam nem láthat rá az illegálitásban folyó tevékenységekre.

Az abolicionista modell a leghumánusabb a prostituáltakkal szemben: emberi jogaik védelmében tagadják a reglementációs rendszert, amely stigmatizálja, és a prohibicionista rendszert, amely még inkább kiszolgáltatottá teszi őket. Ez a modell – amely egy mozgalmat is képvisel – a prostitúció teljes, feltétel nélküli legalizálását tűzi ki célul, kíméletlenül lesújtva ugyanakkor a prostitúcióhoz kapcsolódó bűncselekményekre.

A legalizálás azonban valamelyest idealista alapokon nyugszik, mivel a prostituált az állam által „magára hagyva” – vagy „békén hagyva” –, csak önmaga, társai és a társadalmi szervezetek segítségére számíthat a többnyire lefüllehetetlen stricikkel szemben.

A magyar szabályozás eddig „quasi prohibicionista” volt, azaz bár a jog a mai napig tiltja a prostitúció minden formáját, a hatóság csak a kapcsolódó súlyos bűncselekmények körében jár el szigorral. A prostituáltat magát csak szabálysértésért, tehát nem büntetőjogi, hanem közigazgatási cselekményért lehet felelősségre vonni. Noha Magyarországon 1991-95 között 11-ről 644 főre nőtt a szabálysértésért büntetett prostituáltak száma, a becsült összlétszámukhoz (10-12 ezer fő) képest ez igen kicsi arány.

A magyar tapasztalatok szerint ez a tiltótűző hozzáállás nem vezetett eredményre sem a prostitúció, sem a holdudvarbűncselekmények visszaszorításában. A nemzetközi tapasztalatok ugyanakkor azt mutatják, hogy a teljesen abolicionista, azaz feltétel nélkül liberalizált változat éppúgy nem ad valós lehetőséget az államnak a bűncselekmények felderítésére, mint a teljes körű tiltás.

A reglementációs modell, a viszonylag kedvező nemzetközi tapasztalatok (Hollandia, Ausztria) ellenére nem alkalmazható hazánkban, mert a prostituáltak bármilyen nyilvánartartása ellentmond

a Magyarország által is aláírt, fentebb említett New York-i egyezmény diszkriminációs tilalmának. Ez a tilalom elvileg éppúgy vonatkozhat a prostituáltak egyéni vállalkozóként való nyilvántartására, mint a bordélyházak bárcáira.

Mіндеzen szempontokat figyelembe véve, a tanulmány az ún. korlátozott abolicionista modellt ajánlja bevezetni Magyarországon, melynek lényege, hogy a közterületen és a nyilvános helyen folyó (utcai) prostitúciót korlátok közé szorítja: feltételekhez köti a tevékenység legalizálását.

E feltételek:

– törvény szabályozná, hogy hol nem lehet semmiképpen szexuális szolgáltatást nyújtani (kórházak, iskolák, egyházi épületek környékén, autópályák mentén stb.);

– általános tilalom sújtaná a kiskorúak prostituálódását, és a prostituált másokat zaklató ún. aktív felajánlkozását is;

– az ún. türelmi zónákat az egyes kerületi ill. települési önkormányzatok jelölnék ki, e területeken tehát legalisan gyakorolható lesz a prostitúció passzív (jelzésértékű) formája;

– a türelmi zónákon kívül azonban mindennemű prostitúcióra utaló tevékenységet büntetőjog üldözne, azaz a passzív felajánlkozást is.

Az, hogy a zónákon kívül a passzív felajánlkozás is büntethető lesz, nagy felelősséget ró a bűnüldöző szervekre. Bár a koncepció szerint „több száz éves szokások során kialakult egyértelmű jelzések” utalnak arra, hogy egy „kihívó öltözetű” nő éppen szexuális szolgáltatás felajánlására készült, ezt bebizonyítani igen nehéz. Ugyanakkor a nagyobb szigor mindenképpen szükséges ahhoz, hogy a prostitúcióhoz kapcsolódó bűnözés tetten érhető legyen.

Szerepel még a szabályozási tervben a szexuális szolgáltatást közvetítő büntetése, az emberkereskedelem eddig nem létező büntetőjogi tényállásának bevezetése, a nemi erkölcs elleni néhány bűncselekmény szigorúbb büntetése, a gyermekekkel és fiatalokkal készült pornóképek, filmek készítésének és terjesztésének tilalma.

A hátrányokról: a koncepció maga is elismeri, hogy a meghatározott területre kényszerített, de azon belül végül is ellenőrizetlen prostitúció gyakorlatilag a feketegazdaság részeként kerülne legalizálásra. A reglementáció hiányában nincs mód az egészségügyi kontroll intézményére sem, tehát a prostituáltak (és a kliensek) egészségügyi szempontból

továbbra is veszélyeztetettek maradnak.

Végül csupán néhány a vitára készítő kérdések közül, amelyek a koncepcióval kapcsolatban merülhetnek fel:

- Jogos-e az állam részéről, hogy a jelenleg „örökkön örökké” létezéséből kiindulva, nem foglalkozik elvi szinten a prostitúció társadalmi funkciójával, okával és ezek esetleges megszüntetésével?
- Megalapozott-e az a konszenzus az állami szervek között, hogy Magyarország ne mondja fel a New York-i egyezményt, amikor ezáltal a prostituáltak védelmét szolgáló lehetőségektől esik el? Hiszen, ha már a részleges legalizálással lemondott a prostituáltak automatikus áldozatként tekintett felfogásáról, miért ragaszkodik a nyilvánartartásra vonatkozó cikkely szigorú értelmezéséhez?
- A türelmi zónák létrehozása nem vezet-e majd hasonló gettósodáshoz, elnyomorodáshoz, mint ami a mostani tulajdonképpeni zónákban (főként Budapesten) megfigyelhető?

1997. február 23., vasárnap

Az öt szelére állított gyerekkorú prostituáltak autós ügyfelét egy Győr közeli házban, a faluközelében a könyök futtatói agyonverték, nagy értékű gépkocsiját pénzzé tették, az áldozatot alásítk. A tettesek kiltérére valódi eredményeként derült fény.

A rendőrség különleges szolgálata szabadított ki egy három és fél éves kislányt egy pesti bérházból, a gyereket alrabírták (összentandósi otthonából), hogy anyját prostitúcióra kényszerítsék.

Előzetes letartóztatásban helyezték azokat a striciket, akik egy 16 éves lányt raboltak el, és helyezték ki erős felügyelet alatt a piacra. Egymás közt 70-150 ezer forintért adták „pártfogoltjukat”, akin néhány hét alatt nyolcszáz ezer forintot kerestek.

Molotov-kaktét dobtak Fagyvereken a 4-es út mentén jó hírű vendéglőbe. A gyújtogató – akit a rendőrség elfogott – azért akart bosszút állni, mert a vendéglős, félve a csárdai jó híret, kiltartotta onnan öt s a védnöksége alatt működő hölgyeket. Az ügyészség emborölési kísérletnek minősítette a bűnlejt, mert az étterem főlőlt lakásban benéghetett volna a tüzet szoracásra időben észlelő tulajdonos és családja.

Az utóbbi napok, hetek rendőrségi krónikájából kiragadott esetek jelzik: a sztrádamenti s egyéb helyeken özözt szexipartizoz a legsúlyosabb bűncselekmények kapcsolódnak, a legveszélyesebb bűnözők állnak mögötte, „felső szinten” a szervezett bűnözés kulcsfigurái.

Kissné dr. Novák Éva

A női szerepek változása

(Női szerepek, női sorsok a mai magyar irodalomban)

„Élni annyit jelent, mint veszendőnek érezni magad”
Ortega y Gasset

Az alábbi írás arra tesz kísérletet, hogy a mai prózairodalom nőszereplői sorsának elemzésével olyan típusokat mutasson be, amelyek valószínűsíthetően a mai magyar társadalomban is jelen vannak.

Az első típust **kifosztott-nak** neveztem. A legjellegzetesebb és legtömörebb megfogalmazását *Göncz Árpád: Magyar Médea* című monodrámájában találhatjuk. Deák Médeát úgy nevelik, hogy a nő sorsa a férfi. Hivatását, szakmai felkészültségét tekintve egyenrangú férjével. Két dolog azonban mégis bonthatatlan kötelékbe kényszeríti: szenvedélyes szerelme és környezete. E két meghatározó élmény együttese által vezérelve egyengeti férje karrierjét. Férjét az ötvenes években ismeri meg, az ún. kitelepítések idején. Médea tábornok apjával és a tartást mindennél többre becsülő anyjával éli a kitelepítettek nehéz életét. Megalázó körülmények között élve ismerkedik meg Jászó Andrással a jólelkű, értelmes traktoros fiúval. A kapcsolat kezdetben hálából táplálkozik (szó szoros értelmében, hiszen a fiú lopva élelmet juttat Médeának és családjának), és az életmentő segítségért nyújtott hála egyre határozottabban szerelemmé válik. A fiatalok megtagadva a múltat, és megpróbálva elfeledni ki-ki a magáét, egymást segítve, egymásba kapaszkodva szereznek mind magasabb iskolai végzettséget. Médea nemcsak magasabb kultúrájával, emberségével, biztatással támogatja férjét, de ő viseli a terhek jelentős részét is. Sorsa akkor válik igen sokkal viselhetőbbé, amikor férje és a csúcsos (tudományos fokozat, felelős vezető beosztás) elválik tőle, hogy elvehesse egy igen magas vezető beosztású elvtárs fiatal lányát. A társadalmi mobilitás következtében gyakran előállt szituációról van szó. Médea férje árulását annál súlyosabbnak érzi, mert a férfi azokat a tulajdonságait fordítja ellene, amelyekből addig maga is előnyt kovácsolt: magas műveltségét, szellemi fölényét, kitarását, magabiztosságát, nagylelkűségét. Tragédiáját az teszi teljessé, hogy a két szülő között őrlődő egyetlen gyermekük zaklatott lelkiállapotában baleset áldozata lesz. Médea ekkor válik teljesen kifosztottá, élete minden értelmét elveszti, és öngyilkosságba menekül. A végső megoldás természetesen egyedi. Am a Médeához hasonló, férjüktől, gyermeküktől vagy gyermekeiktől elhagyott nők, akik nemcsak hitüket, de önmagukat is elvesztették, sokan vannak. Ilyen sorsok olvashatók pl. *Jókai Anna*, *Raffai Sarolta*, *Palotai Boris* több novellájában, s az írók mondandóját számos valós megfigyelés is alátámasztja.

A következő típust **áldozatnak** nevezném. Áldozat a család, a gyermekek, a mindennapi robot, de főként a férfi kényelmének, büszkeségének, hiúságának oltárán. Az ebbe a típusba tartozó nők általában alacsony társadalmi rétegből származnak, és maguk sem viszik a egyszerű munkásnő pozíciójánál feljebb. Nem is vágnak többre, mint *Bihari Klára: Csábító* című kisregényének nőfigurái. Számukra a legtöbb, amire egy nő viheti

egy rendes férj mellett a tisztességes családi élet. Ezért minden áldozatot érdemes, és meg is kell hozni. A régi paraszti szemlélet köszön itt vissza. Ezzel magyarázható, hogy főleg falun vagy falusias környezetben gyakori ez a típus. A helyi közösség is ezt a szemléletmódot őrzi, hordozza: a társadalmi közegsége a család. Ezért nincs ember családon kívül. A családon belüli szerepek társadalmilag pontosan definiáltak. A férfi dolga a család vezetése, a döntés, és természetesen a munka neheze. A nő dolga engedelmessé, dolgozni szinte megállás nélkül, túrni a férfi szeszélyeit, és természetesen nem panaszkodni. Ha mindezt még a szerelem béklyója is megerősíti, mint az említett kisregényben, akkor tökéletes áldozattá válik a nő. Meglepő, hogy a második évezred végéhez közel mennyire nem számít ritkaságnak ez a szerepvállalás. Mind az irodalom, mind szociológiai vizsgálatok egyhangzóan tanúsítják, hogy az elmúlt évtizedekben végbement társadalmi változások szinte érintetlenül hagyták a női szerepkörnek ezt a felfogását. Az ide tartozó nők lehet a munkahelyen végzett a munkát, amely legtöbbször maga is nehéz és érdektelen, a háztartás, a család ellátásának mindennapi robotjában telik el. Ezek a nők valóban bármilyen áldozatra képesek, hogy mintegy igazolva létük értelmét végigvonulhassanak a falu Fő utcáján vőlegényük, férjük oldalán, hogy bemutatkozáskor asszonynevet mondhassanak. Éppen ezért válnak gyakran könnyű prédájává a szélhámosok azon fajtájának, akik erre a vágyra építenek. A házassági ígéret megnyitja nemcsak a szíveket, de az ajtókat és a pénztárcákat is. Tűni minden áron – ez a szemlélet jellemzi őket. *Bihari Klára* kisregényének szereplői sem fordulnak el a csábítótól annak lepleződése után sem, hanem reménykednek, hogy a beígért válasz után őket fogja választani. Társalan életük egyetlen célja a férfi, akitől, ha ritkán is, de kedvességet, szeretetet kapnak.

Némely vonásában emlékeztet erre a típusra a következő, amelyet **álmódva-cselekvőnek** nevezünk. Megítélésem szerint ez a sajátos típust képviseli *Jókai Anna: Jákob Lajtorjája* című regényének női főszereplője. Kantár Hajnal jó családból származó diplomás lány, akit teljesen autonóm életet élő anyja idegennek tekint. A megromlott anyai-leány kapcsolat háttérben Hajnal szerencsétlen társ választásai találhatók. Először beleszeret egy önző szélhámosba, majd mintegy bosszúból férjhez megy egy másik férfival, akit igazán ő sem szeret. A megdöbbenő házasság válással végződik, és Hajnalka egy egyéves kislánnyal marad egyedül riasztó anyagi körülmények között. Mint jogász ismerkedik meg élete első igazán komoly szerelmével, egy színezzel. A férfi részben érdeklől, részben szánalomból kötött házasságban él egy súlyos cukorbeteg kislánnyal és egy asztmás feleséggel. Kornél – így hívják a férfi főszereplőt – rokonszenves tartással viseli a vele esett tragédiát, „mint hős katona véres ingét begyűrte állig gombolt zubbonya alá”. A körülmények tehát rendkívül bonyolultak. Hajnalka mégis, mint az utolsó szalmaszála kapaszkodik ebbe a szerelemben, és kísérel meg hősies erőfeszítéssel újraélni, újraépíteni elrontott életét. Egyszerre végzi az ügyészségen felelősségteljes munkáját, gondozza, neveli nehezen kezelhető kislányát, és minden találkozást megpróbál feledhetetlenné tenni. Nem számításból, hanem a teljesség igényétől vezérelve. Az ő szerepelképzelésében az értelmes, hivatásszerűen végzett munka mellett fontos szerepet tölt be a férfi és a nő egyenrangú, érzelmekre, szexualitásra, az örömeik és a gondok megosztására alapozott valódi társkapcsolata. Körülményeit sajnos nem tesszük lehetővé, hogy ezt az oly természetes vágyat kielégítsék. Hajnalka azonban nem adja fel. Szívós kitartással igyekszik megteremteni az új élet kezdésének tárgyi feltételeit, külön munkát vállal (művirág készítest),

rendíthetetlen hittel tartja a férfiban is a lelket, hogy van esélyük egy boldogabb életre. Eközben meg kell küzdeni kicsinyes környezetük előfeltételeivel, elviselhetetlen lakáshelyzetükkel. Hajnalka a tökéletest álmódja újra. Reméli, hogy a férfi kislányával is meg tudja kedvelteni magát és saját gyermekét, és ennek érdekében mindent megtesz. Igazságérzete nem engedi, hogy a miatta(?) elhagyott család bármiben is hiányt szenvedjen, ezért anyagi lehetőségeiken túl is mindent biztosítani igyekszik a másik családnak. A kétségbeesett erőfeszítés mégsem hozza meg az áhított teljes boldogságot. Részben, mert rajtuk kívülálló okok nem teszik lehetővé (Kornél cukorbeteg lánya meghal), részben mert a heroikus küzdelemben felörlődnek idegeik, elvesztik, ami a legfontosabb volt: az egymás iránt érzett szerelmet, megbecsülést.

Külön hangsúlyt érdemel, hogy ez a típus nem csupán álmódzik, hanem cselekszik is álmai megvalósításáért. Hajnalka és a hozzá hasonló nők emancipált, a teljes élet bővületében élő emberek, akik közül tudhatóan többen sikerül is elérni, amire vágyik. Ha nem is a tökéletességet (kérdés: létezik-e egyáltalán a tökéletes élet?), de egy olyan kiegyensúlyozott életformát, amely a tökéletesség látszatát kelti. A regény hősnőjének ez nem sikerül. Szembe kell néznünk azzal a tagadhatatlanul gyakori tapasztalati ténnyel is, hogy a hivatásukban sikeres nők családi élete gyakran kevésbé mondható sikerültnek. Ezzel a problémával azonban egy új típushoz érkeztünk el.

Némi iróniával nevezzük ezt a típust **emancipáltkak**. Az irónia nem a típusnak, hanem a fogalomnak szól. Mit is jelent ez a fogalom? A Genezis könyvében ezt olvashatjuk: „És mondá az Isten: Teremtünk embert a mi képünkre és hasonlatosságunkra, és uralkodjék a tenger halain, az ég madarain, a barmokon, mind az egész földön, és a földön csúszó-mászó mindenféle állatokon. Teremté tehát az Isten az embert az ő képére, Isten képére teremté őt, férfivá és asszonnyá teremté őket.” A teremtéskor tehát Isten nem tett különbséget férfi és nő között. Mégis a történelem azt mutatja, hogy a matriachátus időszakát a férfi társadalom a nők szigorú alávetésével torolta meg, sőt a világ számos részén mind máig a nők helyzetének jellemzésére alig találunk megfelelő szavakat. Mitől is leszünk mi nők valóban emancipáltak, azok egyenrangúak a férfiakkal? Hiszen mind fizikai felépítésünkben, teherbíró képességünkben, mind lelki beállítottságunkban látványosan különbözünk. Azonos iskolai végzettséget szerzünk, ugyanazokat a pozíciókat töltjük be a munkahelyeken, autót vezetünk, cigarettázunk, sőt az alkohol fogyasztást mutató statisztikában is mind gyakrabban és mind előkelőbb helyen szerepelünk, az ifjabb generáció körében egyre gyakoribb, hogy a lányok kezdeményezik a partnerkapcsolatokat. Elég ez? Ez jelentené emancipáltságunkat?

A kérdésre válaszoljunk a szépirodalom segítségével. Ezt a típust *Bihari Klára: Elvált asszony* című regénye alapján szeretném megrajzolni. A regény címszereplője, Galló Réka, egy munkásházaspár feltörekvő leánya. Réka jelentéktelen szülői támogatással önjelöltül egyre magasabb iskolai végzettséghez, és ennek megfelelően egyre magasabb álláshoz. Önálló, magát tudatosan fejlesztő, építő ember. Szívós kitartással lépked egyre feljebb a szakma és a hivatal grádicsain, s közben figyel arra is, hogy műveltsége ne legyen egyoldalú. Önállóságában egyedül a szülői szeretet korlátozza. Réka ezt nagy megértéssel, tapintattal és szeretettel viseli. Önbizalmát erősíti, hogy szülei is, barátai is, munkatársai is felnéznek rá. Nyugalmát, magabiztonságát az első szerelem ingatja meg némileg. Szerelme határozott, már-már erőszakos természet. Az emancipált, okos nő részben szerelemből, részben női tapintatból több kérdésben enged.

Ez a kapcsolat felbomlik, mert a fiú elhallgatja házasságon kívül született gyermekét, s a komoly Réka igazságérzete és büszksége ezt nem tudja elviselni. Hosszabb időre egyedül marad. Bár tanulmányai részben kitöltik idejét, mégis egyre nagyobb nyugtalansággal gondol az egyedüllétre. Egy véletlen találkozás sodorja mellé későbbi férjét, akiről az olvasó az első perctől érzi, hogy nem méltó a lányra. Rékában is vannak megválaszolatlan kérdések és ebből eredő balsejtelmek, de a társ utáni vágy erősebb. Így történik, hogy megalkuszik saját elképzeléseivel. Emancipáltságát, önállóságát együtt élve férjével és annak édesanyjával fokozatosan feladja, mind több kérdésben kényszerül meghátrálni. Réka egyenlőtlen helyzetbe kerül pusztán azzal, hogy házáséletük színtere a férj édesanyjának lakása. Az erős akarátú mama és szerető, dédelgetett fia kettősével szemben a feleség nemcsak egyedül marad, de békülésre hajlamos természete, férje iránt érzett szeretete mind inkább önmaga feladására kényszeríti. Sem a férj, sem az anyós nem méltányolja Réka erőfeszítéseit, önfeláldozó munkáját, amivel saját szakmai feladatai mellett ellátja, kiszolgálja a családot. Ha értelmezzük a történetet úgy találjuk, hogy a nők nehezen megszerzett egyenjogúságukról részben hajlandók lemondani, ha cserébe valódi szeretetet, megértést, megbecsülést kapnak. Mivel a regény főszereplője mindkettőt kénytelen nélkülözni, ezért a válás mellett dönt, újraválasztásában emancipált énjét részesíti előnybe. Tanulságos a történet folytatása. Réka a válás után több férfival is kapcsolatba kerül, ám egyik sem bizonyul tartósnak. Egyik csak a könnyű prédának számító elvált asszonyt látja benne, a másik – bár rossz házasságban él – különböző megfontolásokból nem akar válni, s így nem kívánja Rékával való kapcsolatát legalizálni, a harmadik a jól kereső nőt veszi észre. Így az asszony minden kiváló tulajdonsága ellenére is egyedül marad.

Lehet, hogy az emancipált, tartós megalkuvásra képtelen nők sorsa a magány? Nem csupán a regény sugallja ezt? Számos szociológiai vizsgálat is rámutat arra, hogy a magukat önállóknak tekintő és akként is viselkedő nők gyakran maradnak társ nélkül. A férfiak jelentékeny része szívesebben választ olyan társat, aki elfogadja az ő vezetését, aki felnéz rá, aki látszólag jól érzi magát asszimétrikus hatalmi viszonyok között is. A magyar társadalom sem tudja még igazán kezelni az emancipált nőt. A valódi egyenlőségnek tekinthető emancipált nők közül kevesen élvezik a közösség szimpátiáját, együttérzését. A regény történetét teljesen valósnak elképzelve a főszereplő inkább számíthatna némi kárörömmel vegyes gyanakvásra, mint őszinte együttérzésre. A közvélemény – ha szabad ilyen sommásan fogalmazni – inkább férfipárti.

A következő típust így nevezném: **a nagyasszony**. Ez a női szerep anyáink, sőt nagyanyáink idejébe nyúlik vissza. Azt az asszonyt jelenti, aki elsősorban háziasszony, pontosabban gazdaasszony, anya és feleség. Soha nem hallott az emancipációról, de férfi módra eligazgatja a gazdaságot éppúgy, mint a családokat és a családot. A magyar irodalom több ilyen csodás figurát megjelenített, én most *Szabó Magda* által megírt alakokból hadd idézzem fel ezt a típust.

Erős akarátú, öntörvényű asszonyok. Vélhetőleg a társadalmi körülmények teremtették meg ezt a nőitípust. A háború, a hosszú katonáskodás vagy családi tragédia következtében hosszabb időre magára maradt asszony kénytelen volt felvállalni a férfi feladatait, szerepkörét is. A szerepkör lassan formálta ki ezt a férfias akarátú és határozottságú nőt, aki már akkor sem tudott vagy akart visszailleszkedni a hagyományos nőies szerepkörbe, amikor erre lehetősége lett volna. Természetesen nem csak a

történelem produkált olyan helyzeteket, amikor a nőknek kellett a férfiak helyére állni. *Szabó Magda: Régmódi történelem* című regényének emlékeztető nagymamája könnyelmű férje helyét veszi át, hogy megmentse a családot az elszegényedéstől, és legalább a tisztességes polgári jómódot biztosítsa gyermekei számára. Rickl Mária a semmiből igyekszik ismét felkapaszkodni a társadalmi megbecsülés lépcsőfokain. Elszántság és erő lakozik benne. S bár sosem feledkeznek meg a társasági szabályokról, az illendő nőies öltözködéssel, egyénisége férfivá avatja. Rickl Mária „egy erős nő, aki annyira erős volt, hogy már taszította azokat, akik vele éltek, és aki beleoltotta valamennyi lányába, sose bízzanak férfiban, nem társ az, nem segítség, senkiháziak mind, tékozló haramiák”. *Szabó Magda* gondolata részben azt is megmagyarázza, hogy miért lehettek fel a legkülönbözőbb korokban és társadalmi rétegben ezek a nőtipusok. A gondolkodásmód, a magatartásforma, a viselkedési mentalitás a szocializációval mintegy örökítődik anyáról lányra, s mivel mindig akadnak olyan férfiak, akik vagy rászolgáltak a gyámkodásra, vagy jól érzik magukat a gyakran kényelmes, nem nekem kell döntenem helyzetben, így ez a női szerep megformálás bizonyos gyakorisággal létezik.

Meditációra alkalmas téma, hogy vajon ezek az asszonyok boldogok-e a maguk kovácsolta szerepbörtönben? Feltehetőleg nem. Boldogság helyett egyfajta elégedettség jut nekik, a jól végzett munka öröme, a különbség a férfiaknál kétes elégtétele. Dühös akarattal szeretnék legalább fiukban viszontlátni azt a férfit, aki megtestesíti elképzelésüket. S ha ez sem sikerül – mint a regénybeli nagyasszonynak – inkább eltasztja, kitagadja, de nem tud megbocsátani. Könnyörtelen elvei válnak életévé, rideg magányának társává. Saját normáit vasfegyelemmel követi, és elvárja családtagjaitól is ezek betartását. Bölcsessége gazdaságilag hasznot hoz a családnak, de a parasztia racionalitáson kívül máshoz nincs érzéke. Az érzelmek, a szenvedélyek a felesleges és ártalmas luxus kategóriájába tartoznak. Saját magának sem engedi meg az érzelmes ellágyulást, még unokája bája, szenvedése sem indítja meg. Meggyőződése, hogy az élet csatáját csak összeszorított foggal, elszánt keménységgel lehet megvívni. Gondoskodásba rejtett szeretetét haláláig leplezi, nehogy valaki kihasználja gyengeségét. De a lehetőségek végső határáig igyekszik biztosítani övének a biztos jövőt, a megélhetést. Szűkszavú, cselekedeteivel bizonyító asszony ez a típus. Jablonczay Lenke is csak nagyanyja halála után érti meg, hogy „...holtában is megköszönni valók Rickl Mária ajándékai, a szükség esetén kenyeret biztosító tanítónői diploma, a művészképző készsége zongorázó ujjaiiban, a Kismester utcai ház az életét férjhez menéséig összefogó mégiscsak biztonságos kerete”.

Az utolsó típus, akiről beszélni szeretnék az **úton lévő** nevet kapta. A háború után fejlődésnek indult Magyarország egyik legszembetűnőbb vonása volt a nagyfokú mobilitás. Ez egyaránt érintette a nőket és a férfiakat. A mobilitás két legjellemzőbb iránya a munkásból, parasztból értelmiségivé válás, illetve a parasztból munkássá válás. Bárkiről is legyen szó ez a társadalmi változás egy biztosabb megélhetést, vagy egy magasabb társadalmi státuszt jelentett. Ugyanakkor együtt járt az eredeti közösségből, és így a megismert és megélt értékrendből történő kikerüléssel. Ily módon nem csupán egy új foglalkozás ismereteit, technikáját kellett elsajátítaniuk, hanem kialakítani egy új értékrendet is, amely a megváltozott társadalmi helyzetben is működik. Ez nem egyszerű feladat. Sajátos kettős értékrend figyelhető meg. Munkájukban, hivatásukban viszonylag gyorsan megtanulták az új értékeket (új típusú személyes kapcsolatok, norma, érdekvérvényesítés stb.), ám privát életük-

ben többé-kevésbé megőrizték a régi értékeiket. Ez a kettős tudat a nők szerepmegformálását is meghatározta. Hivatásukban nagyrészt emancipált nőként viselkedtek, családi életükben viszont elsősorban a szülőktől látott mintákat követték. Így egy sajátos középutas életforma jött létre, megszakítva kitérés kísérletekkel. A kettős teher alatt élő nők időnként megpróbálták a magánéletüket is egyenjogúvá formálni. Ez súlyos konfliktushelyzeteket eredményezett. A nők maguk is változó határozottsággal vívták ezt a harcot, hiszen felemás értékrendjük következtében tele voltak bizonytalansággal. A legtöbb ilyen történet *Galgóczy Erzsébet* tolla alól került ki. Ő igazán pontosan ismeri ennek a típusnak hősiesség küzdelmét, hisz ő maga is ezt az utat járta meg. Az értékrendi elbizonytalanodást az érzelmi bizonytalanság tragikus méretévé tudja növelni. Ezt bizonyítja a *Törvényen belül* című kisregény szinte valamennyi szereplője. Megfelelő típusok megtalálása mindig nehéz feladat. Az élet mindig sokszínűbb, mint amit néhány tipikus alakba bele lehet sűríteni. Mégis remélem, hogy a legfontosabb magyar női szerepeket sikerült felrajzolnunk. Természetesen tudom, hogy a női szerepelképzelések palettája gazdagabb, mint amit itt leírtunk. Hiszen szinte ahány nő, annyi életforma, magatartástípus. Ám a felsoroltak is módot adnak néhány következtetés megfogalmazására.

Általános érvényű megállapításnak tűnik, hogy a mai magyar nők szerepmegformálása – és talán nemcsak a magyaroké – azokon a mintákon alapul, és elsősorban azok által meghatározott, amiket családjukban, szűkebb társadalmi környezetükben láttak, elsajátítottak. Ezek a minták több-kevesebb tudatossággal tovább élnek saját szerepelképzelésükben, és szinte tudat alatt is meghatározzák főleg feleség- és anyaszerepeiket. Nem tekinthető véletlennek, hogy az elvált szülők gyermekei maguk is nagyobb valószínűséggel lesznek elváltak, mert a konfliktustűrés és -kezelés módszereit nem, vagy rosszul tanulták meg. Ezek a minták sokkal inkább a társadalmi konvenciók betartására motiválnak, semmint egy modernebb életforma kialakítására. A másik fontos determináns maga a társadalom. Ha lassan is, de beivódnak a közgondolkodásba a modernebb szerepminták. Az emancipált nő fogalma ma még talán „féloldalas”, de fokozatosan tartalommal telítődik meg, és nem csupán a hivatásban fogják elfoglalni a nők az őket megillető helyet, hanem a privát életben is egyre inkább egyenrangúak lesznek. Mind több példa bizonyítja, hogy a nők az üzleti életben, a politikában, a művészetekben és a mindennapi életben egyaránt tanulják az önállóságot, kóstolgatják a siker ízét. Nem beszéltem az egyedülálló, vagy egyetül élő nők problémájáról. Ez egy külön dolgozat tárgya lehetne, hiszen a magány is nagyon sokarcú. De a magány nem sajátosan női műfaj. Talán minden azon múlik, hogy tudunk-e valóban egyenrangú társai lenni egymásnak? Megváltható-e a magány észszerű kompromisszumokkal? Az élet nagy társasjátékában megtaláljuk-e a megfelelő partnert?

*Az itt közölt írás az 1996 májusában, Kanadában a Grock University-n a Hungarian Studies Association 12. konferenciáján elhangzott előadás rövidített változata.
A teljes szöveget és a részletes bibliográfiát a **Nőszemély** internet változatában olvashatják.
<http://kazy.elte.hu/personal-home/eva/women/medium/index.html>

Ciprus- lombok

– Neményi Erzsébet
irodalmi hagyatéka –

A nagy társadalmi változásokat hozó korok megvizsgálhatók abból a szempontból is, vajon mennyire tették lehetővé a nők tehetségének kibontakozását, vagy mennyire gátolták azt. Még pontosabban – Fourier szavai nyomán – a nők emancipációja egy kor általános emancipációjának mutatója.¹⁾

E tekintetben a magyarországi századforduló kitémetet helyet foglal el múltunkban.

Tehetséges nők sokasága lépett szíre, új, önmagára ébredt hangon szóló bele a történelembé.

Mivel jelen voltak és hatottak a kor legújabb szellemi irányzatai, a feminizmus és a nőemancipációval is fontoságának megfelelően foglalkoztak az írők, a társadalomtudósok, a politikusok és maguk a nők.

A korai feministák programja az egyenlőségre, a széles körű oktatásra, az egyén autonómiájának növelésére és a politikai jogok fokozatos kiterjesztésére épült.²⁾

A „poésist írő finom delnök” modern utócai 1895 óta látogathatják az egyetem fakultásait, néhányan pedig az újságírásba robbantak be tehetségükkel.

Közülük is kiemelkedett a huszonhat évesen tudóvészben meghalt NEMÉNYI ERZSÉBET (1882-1908).

A megdöbbent, gyászoló kortársak nekrológiájából egy sugárzóan okos, szép, fiatal nő alakja rajzolódik ki.

Az apa, Neményi Ambrus újságíró, a Pester Lloyd vezércikkírója, a Budapesti Szemle munkatársa, országgyűlési képviselő gondos kezekkel óvta, terelgette az anya nélkül maradt kislányt. A német dada, a francia nounou, az angol nurse mellett ő „hordotta oda gyermekének tele szívvel és márékkaal a tiszta magyar beszéd virágos termését”.³⁾

Neményi Erzsébet széles körű műveltséggel felvértezve írta politikai publicisztikáját és irodalmi kritikáit a Budapesti Napló, A hét és a Pester Lloyd számára. Ő írta az első elismerő bírálatot Magyarországon Thomas Mannról. Foglalkozott Selma Lagerlöffel, Ellen Keyvel, művészeti kérdésekkel.

Egyik méltatója így jellemezte: „Internacionális voltál, mint egy nagyvilági hölgy és itthonos, mint egy házi szellem. Ismered a külvilágot, a ragyogót és szereted a hazádat, a szűket.”⁴⁾

Poszthumusz kötetében egész fejezetet töltenek meg feminista tárgyú írásai. Hangvétele ezekben a témákban is tárgyilagos, higgadt. Ahogyan Ágai Adolf írja: „Nem tartozás törlesztését követeli, de méltányos megegyezést ajánl.” Ahol harsogó túlzást érzékel, onnan elhúzódik. Mint annyian a nagyszerű nők közül, Neményi Erzsébet is minden ízében pacifista volt, ami több mint háborúellenesség: mindenféle erőszakot elítélt.

Ez a gazdag, védett lány meglátta és elfogadhatatlannak tartotta a nyomort.

Írásai az itt közlthöz hasonlóan tisztánlátásról, szociális érzékenységről, meggyőző erőről tanúskodnak.

Jegyzetek

- 1) Joan Kelly-Gadol: A nemek társadalmi viszonyai = AETAS 1993. 4. sz. 139-153. p.
- 2) Kovács M. Mária: A magyar feminizmus korszakfordulója = Café Babel 1994. 1/2. sz. 179-183. p.
- 3) Neményi Erzsébet irodalmi hagyatéka. Pallas Rt. Budapest 1910.
- 4) Nemzeti Nénevelés 1908. május/június. 29. évf. 5/6. füz. 261-263. p.

Neményi Erzsébet: ANYÁK MENHELJE

Kedves és nagyságos polgári társadalom! Ahogy én önt nézem, az ön lelkében már erős gyökeret vert ama meggyőződés, hogy a nyomor voltaképpen csak egy csinos művészi motívum. A nyomor egy schlagwort, amit a világirodalom New York-kávéházában kiadtak. A nyomor az, ami a színpadon van és a képeken van és a könyvekben van: ennél fogva a nyomor az, ami az életben nincs. A nyomor az a téma, ami az alkotó

emberek képzésében kísért.

A nyomor az a többé-kevésbé vad és artiztkus, pittoreszk és idegen valami, amiből valóróket és mondásokat lehet kihozni, és a nyomor az a kitűnő talaj, amiből a verista írők és színigazgatók automobiljai kinőnek. Boldog idő, amíg a színpadon csattos lakkecipőben

járt a szegénység: a közönség, az a régi közönség, akit mi ma naivnak tartunk – főlényes mosollyal konstata, hogy a nyomor nem olyan, amilyennek játsszák. Mi pedig, akik mai közönség vagyunk, mindennap újra becsapatjuk magunkat a színházi és irodalmi műrongyokkal és hazamegyünk megrémülten és konstatáljuk, hogy a nyomor igazán nem lehet más, mint éppen ilyen.

A nyomor pedig igazán van és mialatt a színházakban szegény és furcsa paródiáját játsszák, azalatt egyre növekszik és teremt irtózatos valóságokat, vérfagyasztó és emberhez nem méltó helyzeteket, amik dramaturgiai szempontból lehetetlenek és használhatatlanok. Dickens óta nem akadt író, aki leírta volna az Oliver Twist születésének tragédiáját: de az Oliver Twistek születnek mindennap, piszkos odvakban és zugokban, irtózatos búvóhelyeken, ahová az

éhes és kivert ember-állat a jóllakott és erős ember-állatok marása elől menekül.

A pauper* életében – és itt van mindjárt a szegénység egyik átka – nincs frázis, nincs érzélgés. A pauper megszületik és az anyja nem azt gondolja, hogy íme, az élet koronája és a hivatás teljessége ez, hanem azt gondolja, hogy vajon a zálogházban adnak-e annyit az utolsó szoknyájára, amennyiből a kvártélypénz kitélik.

Most egy kicsiny, munkás körnek az emberei, azok akik nálunk a szociális lelkiismeretet képviselik,

összefognak, hogy megmentsek a pauper anyáknak, e számkivetett, üldözött és megkínzott ember-állatok számára azokat a hatalmas perceket, amikor az anya először látja gyermekét: és hogy megmentvén iszonyattól és gondtól ezeket a perceket, megmentse a boldogtalan anyák életének

roncsait és a lelkükből, az életkedvükből, az életképességükből annyit, amennyit a kínszenvedések meghagytak. Egy menhely készül: anyák menhelye. Egy csöndes és biztos ház, aminek a födele alatt elférhet az az igazi nyomor, ami elvadulva és gyűlölködve rejtőzködik a szájalom elől. Kedves és nagyságos polgári társadalom, a női lélek tragédiái kellenek önnek? Itt vannak a női lélek tragédiái. Szubtilitás és raffinement és pikantéria – az ugyan nincs bennük semmi. Egy durva, szájalmasan közönséges, szívzaggatóan groteszk történet csupán. Csak együgyű és megrémült lelkek története, akiket, kedves és nagyságos polgári társadalom, az önök fölőslégéből odavetett krajcárok fognak megmenteni az elkárhozástól.

*jelentése: szegény. (A szerk.)

összeállította: Elekes Irén Borbála

FEMINISTA TÉMÁJÚ KÜLFÖLDI FOLYÓ- IRATOK MAGYAR KÖNYVTÁRAKBAN

AFFILIA

Journal of women and social work
1986 - Newbury Park, California 1993-1996.
Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár

CANADIAN WOMEN'S STUDIES /

LES CAHIERS DE LA FEMME

A York University Publication
1991 (Violence against women)
1996/1. (Lesbians and politics)
1996/2. (Post - Beijing)
1996/3. (Jewish Women in Canada)
MTA TKK Gender Studies Gyűjtemény

CRITICAL MATRIX

Princeton University, Program in Women's Studies
1985 - Princeton 1994-1996.
CEU (Közép-Európai Egyetem Könyvtár)

DIFFERENCES

1989 - Bloomington
Indiana University 1993-1996.
CEU (Közép-Európai Egyetem Könyvtár)

EUROPEAN JOURNAL OF WOMEN'S

STUDIES

1994 - London
Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem,
Központi Könyvtár
MTA TKK G. S. gyűjt.

EUROPEAN WOMEN'S

STUDIES GUIDE

W.I.S.E. Women's International Studies Europe
Utrecht 1993
MTA TKK G.S. gyűjt.

FEMMES AU TRAVAIL

Organisation internationale du travail
1977 - Genève 1977-1988
Országgyűlési Könyvtár
JATE Központi Könyvtár. Társadalomelméleti
Szakkönyvtár. Filozófia

FEMINISM AND PSYCHOLOGY

1991 - London 1993-1996.
Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár

FEMINIST LEGAL STUDIES

1993 - Liverpool 1994-1996.
CEU (Közép-Európai Egyetem Könyvtár)

FEMINIST REVIEW

1979 - London
1981-1996.
CEU (Közép-Európai Egyetem Könyvtár)

FRAUENFORSCHUNG

Institut Frau und Gesellschaft GmbH
1983 - Hannover 1985-1992.
JATE Központi Könyvtár, Társadalomelméleti
Szakkönyvtár, Filozófia

FRONTIERS

University of Colorado,
Women Studies Program
1975 - Boulder, Colorado 1994-1996.
CEU (Közép-Európai Egyetem Könyvtár)

GENDER & SOCIETY

Official publication of Sociologists
for Women in Society / Sociologists for Women in
Society
1987 - Newbury Park, California 1993-1994.
ELTE Állam- és Jogtudományi Kar Könyvtára
Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár
CEU (Közép-Európai Egyetem Könyvtár)

HYPATIA

A journal of feminist philosophy
1986 - Bloomington, Indiana University 1988-1996.
CEU (Közép-Európai Egyetem Könyvtár)
ELTE Bölcsészettudományi Kar. Központi Könyvtár

IWSA.

A Publication of the National
Women's Studies Association.
Norwood (New Jersey) 1993.
MTA TKK G. S. gyűjt.

IKON 9.

The Asian Women United Journal Committee
MTA TKK G. S. gyűjt.

JOURNAL OF WOMEN'S HISTORY

1989 - Bloomington, Indiana University 1991-1996.
CEU (Közép-Európai Egyetem Könyvtár)
Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára

JOURNAL OF THE HISTORY

OF SEXUALITY

Chicago 1993. Nov.
MTA TKK G. S. gyűjt.

LAW & SEXUALITY

A review of lesbian and gay legal issues
1991 - New Orleans 1991-1996.
CEU (Közép-Európai Egyetem Könyvtár)

SHE

For women who juggle their lives
1935 - London 1994-1996.
Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola Könyvtára

SIGNS

Journal of women in culture and society
1975 - Chicago 1976-1996.
CEU (Közép-Európai Egyetem Könyvtár)
Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár
MTA TKK G. S. gyűjt.

SOCIAL POLITICS

International Studies in gender, State and Society
special Issue: Between East and West,
1905. Spring
MTA TKK G. S. gyűjt.

SOCIALIST INTERNATIONAL

WOMEN BULLETIN

1979 - London 1979-1983.
Országgyűlési Könyvtár

SUPPLEMENT TO WOMEN

OF EUROPA

1981-1992 - Brussels
Országgyűlési Könyvtár

ÜPPSALA WOMEN'S STUDIES

1988 - Stockholm 1989-1990
JATE Központi Könyvtár
Eötvös Loránd Tudományegyetem. Egyetemi
Könyvtár
MTA Könyvtára

WOMAN ENGINEER

1919 - London 1950-1989
Országos Műszaki Információs Központ
és Könyvtár

WOMAN AT WORK

1977 - Geneva 1977-1982
Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár

WOMEN OF EUROPE

Commission of the European Communities
Bruxelles 1980-1991
Országgyűlési Könyvtár

WOMEN OF THE WHOLE WORLD

Journal of the Women's International Democratic
Federation
1951 - Berlin 1960-1989
ELTE Egyetemi Könyvtár
Országgyűlési Könyvtár

WOMEN, WORK AND DEVELOPMENT

International Labour Office
1984 - Geneva 1986-1991
Bp-i Közg. Tud. Egyetem, Vezetőképző Intézet
Szakkönyvtára
OMIKK
Országgyűlési Könyvtár
KSH Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat

összeállította: Kónyáné Csúcs Dalma

KONFERENCIA ELŐZETES

1997. június 6-8.

Maris College, Foghkeepsie, NY, USA
„Nő és társadalom”
7. éves konferencia
Interliszicipinárius konferencia a nemeket érintő
érdésekről
további információ
Dr. Sue Lawrence vagy Dr. Jo Anne Myers
email: jzly@maristb.marist.edu
jznc@maristb.marist.edu

1997. június 15-28.

New Brunswick, USA
„A nők emberi jogai: Elképzeléseink megvalósítá-
sán”
(Woman's Global Leadership Institute - kéthetes
képzés)
további információ:
Center for Women's Global Leadership
Douglass College, 27 Clifton Avenue
New Brunswick, N.J. 08903, USA
fax: 1-908-932-1180
email: cwg@igc.apc.org

1997. július 8-12.

Coimbra, Portugália
„Nők, társadalmi mobilitás, európai állampolgár-
ság” - Európai feminista kutatás
további információ:
email: corofem97@gemini.ci.up.pt

1997. július 14-17.

London, Institute of Education, University of Lon-
don
„Nők, politikai elvek és politizálás”
Az angol Women's Studies hálózat 10. nemzetközi
konferenciája
Témakörök:
- állampolgárság, bevándorlás, nemzetiségek, fog-
lalkoztatás, Európai Unió, oktatás, család, jog, hát-
rányos helyzetűek
- nőmozgalmak, aktivizmus, történelem meleg
mozgalmak
- globális változás, fejlődés, militarizmus, háborús
zónák, konfliktusok
- média, kereskedelem
- egészségügy, szociális jólét, időskor, betegségek,
függőségek, szenvedélybetegségek, szegénység,
fogyasztási szokások, lakáskörülmények
- környezet, utazás, erőszak, börtön, bűnözés
- kultúra, magas művészetek, tömegkultúra, tudo-
mány, sport, örökség
- irodalom, spiritualitás
Jelentkezési határidő: 1997. április 30.
További információ:
Suki Ali, Kelly Coate Bignell
WSN(UK) Conference Organisers.
CREG,
Institute of Education
20 Bedford Way, London WC1H0A1
tel: 0171 6126017
email: e.bird@ioe.ac.uk

Feminizmus országszerte

Sorozatunk – a Feminista Archívum – idáig a korai feminizmus gondolatrendszerét a NŐ ÉS A TÁRSADALOM hasábjain kifejtett véleményeket mutatta be.

Most olyan idézeteket közlünk, amelyek az országszerte működő feminista egyesületek pezsgő életéről tanúskodnak. A vidéken működő csoportok például felolvasóesteket rendeztek, amelyekről sohasem hiányozhatott a helyi lap tudósítója. Az alábbi részletek három napitápból származnak, s jól mutatják a szerzők feminizmussal kapcsolatos érzelmeit, melyek lehetnek kritikusak vagy türelmesek, ironikusak vagy vigyázók, de tagadhatatlanul azt bizonyítják, hogy a téma a közgondolkodásban jelen volt. Mostani összeállításunk különös érdekessége az, hogy darabjai úgynevezett első közlések, a magyarországi feminizmus történetének eddig nem publikált dokumentumai.

NÉHÁNY SZÓ A FEMINIZMUSRÓL

Írta: Dr. Bogdán Antalné

A valódi emberi civilizáció kezdetével született meg egyidőben a feminizmus is. Ezért a társadalmi haladásnak ez az új formája, mely a férfi és a nő viszonya között évszázadok óta fennálló igazságtalanságot szünteti meg, par excellence modern és megjelenését illetőleg semmiféle történelmi visszautasítást nem tűr. (...) A modern asszony a férfi erkölcsi és szellemi erejét sok tekintetben messze túlszárnyaló lendülettel ugyanabban az időben megteremtette a feminizmust. Vagyis azt az irányt, mely új élet felé törekszik: a tehetség korlátlan fejlesztésére, politikai és társadalmi egyenlőség elérésére és végül a törvény útján az összes előítéletek eltörlése, amelyek a társadalmi harcok porondján az anakronisztikus ellentéteket csak fokozták. Ezért erős meggyőződés, hogy a feminizmus, mely igen távol van attól, hogy az emberiség történetében fokozatos fejlődési eredménye lehessen, a valóságban nem más, mint a kultúra és a modern civilizáció finomodottságának ajándéka.

Temesvári Hírlap,
1926. október 17.

FEMINISTÁK POZSONYBAN

Kissé furcsa, de annál érdekesebb, hogy Pozsonyban is találkára jönnek már össze a feministák. Ennek a gyönyörűen ódon városnak sósvérű, jól élő, sokat alvó asszonyai is mozognak és tisztelettel, de csodálkozva nézem a hirdetési oszlopokon kicsirizelt óriási faliplakátokat, melyek gyűlésre hívják össze a városháza dísztermébe az

érdeklődőket, hogy megmagyarázzák nekik a Pestről jött apostolok: „Mit akar a feminizmus?”

Mit is akar a feminizmus? – kérjük mi is, de talán ők maguk is, mert soha annyi feminista még nem volt a világon, mint most, de soha annyiféleképp még nem értelmezték a feminizmust, mint ma. Én utálok a kérdést, mert egy könyvtárat olvastam agyon róla, és még sem tudok semmit. Max Turmann kapott még legjobban meg, aki őszintén le merete írni, hogy a feminizmus inkább bizonyos lelkiállapot, mintsem rendszeresített elmélet. Bédy-Schwimmer Rózsa, akit kint Közép-Európában jobban tisztelnek, mint idehaza, tudós és szónok is, de igen izgat és egy kis kárörömmel tölt el (ez már a férfijellem!), mint fogja tudni majd megmagyarázni a mi pompásan öltözködő, lassúvérű asszonyainknak, hogy mik azok, és miért kellene a ma még törvényesen el nem ismert polgári jogok és a társadalomban eddig a szokások által megtagadott állás, amit olyan szükségesnek mondanak.

Nehéz lesz. De nagyon meg fogják tapasztalni érte. De aztán...? Mert a feminizmust nem kívülről fenyegeti a legnagyobb veszély, az ellenség maga magában van. A legnagyobb zöme az asszonyoknak sohasem fogta fel jól ezt a bizony nehéz problémát.

Nyugatmagyarországi Híradó,
1908. október 3.

NŐK A FELOLVASÓ-ASZTALNÁL

Feminizmus a Kölcsey-egyesületben
Arad, március 3.

(...) A hallgatóság kíváncsian várta Bédy-Schwimmer Rózsa megjelenését, akit száraz, redős arcú, a férfigyűlöletben megvényhéd és szigorú tekintetű hölgynek gondolt el mindenki.

Kellemesen csalódott a közönség. Egy gyönyörű természetű, telt idomú, merész tekintetű bájos asszony jelent meg a pódiumon, aki talán nem is annyira előadásában taglalt gondolatoknak logikájával, mint inkább egyéniségének hatalmával, orgánumának csengésével, gesztusaival hatott az aradi hölgyekre. Ismert tényeket mondott el ez az asszony, és mégis áhítattal hallgatták, mert bámulatos beszélőkészségével tudta a köztudatba átment eszméket teljes közvetlenségükben újból elmondani. Egy nagy hazugság kiirtására jött el Aradra – úgymond –, mert a feminizmus nem más, mint az a törekvés, hogy felszabadítsa a nőt az alól az állandó hazug állapot alól, amelyben élnek s csalják magukat. Elhítetik önmagukkal, hogy a nőnek gyengének, a férfi előtt meghajlónak kell lennie. (...)

A feminizmus apostola a nők társadalmi, politikai és gazdasági inferioritását a maga sajátos eszközeivel akarja megszüntetni. Követeli a választói jogot, amelyet szerinte csak a nők fognak kivívni Magyarországon, s miután ekkora hatalmat szuggesztív hallgatóinak, azok szívesen elhitték, hogy Magyarország törvényhozását átváltoztatják feminista kongresszussá, s ott az összes törvényeket azonnal megváltoztatják. Nem a nők előnyére, jegyzé meg szerényen Bédy-Schwimmer Rózsa, aki a világejrt sem akarna zsarnok lenni, hanem csak a férfikkal egyenlő jogainak gyakorolhatására. Ha az előadás külső hatásából ítélünk, akkor a Kölcsey-egyesület mai soiréján a feminizmusnak legalább háromszáz katonája vett részt. Mert alig volt olyan mondata az előadónak, melyet ne helyeselték volna az aradi férfiak jármát tűrő nők.

Az apostolok sorsától eltérően, nem kövel, hanem hangos éljenzéssel és tapsokkal kísérték Bédy-Schwimmer Rózsa útját a felolvasó-asztaltól egész addig a teremig, ahová előadás után visszavonult. A távozó közönségen mintha meglátszott volna, hogy a hallottak után otthon rettenetes jelenetek fognak lejátszóni. (...)

Aradi Közlöny,
1908. március 4.

összeállította: Elekés Irén Borbála

RÉSZLET DIENES VALÉRIA EMLÉKIRATAIBÓL

(...) Emlékszem legelső előadói benyomásomra (nem a hallgatókéra, hanem a magaméra). A feministák, akik közül leginkább Glücklich Vilmával (s egy kicsit Schwimmer Rózsával is) voltam kapcsolatban, állítottak először közönség elé a Központi Városháza zsúfolt nagytermében. Azt akarták, hogy a nőnek mint feleségnek a szerepei kerüljenek a közönség tudomására, mert ellenük mindig az volt a támadásfelület, hogy a feleség állapotával nem fér össze más önálló, egyéni munka. Az volt a feladatomban, hogy a nő tudományos munkássága és feleség állapota hogyan fér össze. Emlékszem, szépen összefertettem, hiszen abban éltem. Csak egyszerűen megmondtam, hogyan van és miért sikerül.

Erre a lelkiállapotra jól emlékszem. Először azon törtem a fejemet, vajon leírjam-e amit mondani akarok és olvassam-e, vagy csak gondoljam és mondjam el. Kicsit borzongtam a nagy teremtől, a haladás szolgálatának felelősségétől – végre ennek nagyon jónak, teljesen meggyőzőnek kellett lennie.

Véglegesen arra döntöttem, hogy nem olvasok. (...) Ha engem előadni hívnak beszédet akarnak, nem olvasást. (...)

Magas emelvényen ültünk, átláttam az egész termet. Mondatok nem voltak kigondolva előre: pici cédulám volt pár sorral. Felálltam, mikor rám került a sor, és egyszerre éreztem, hogy minden rendben van, nem kell nekem cédula. Ketten vagyunk: a közönség meg én. Hallgattam a saját hangomat és éreztem, hogy minden magától megy. Most, amint ezt írom, eszembe jut egy Bergsonnal való beszélgetésünkből (az még messze volt akkor!), úgy mondta: „Igen, mást mondtunk előadásban, mást írásban; ugyanaz a különbség, mint a színdarab és a regény között. Nem lehet büntetlenül felcserélni őket“.

Az előadást a kiszabott idő alatt befejeztem. Zúgott a terem soká. Örültem nagyon. Nem buktam meg az előadásvizsgán.

A feministák kaptak ezen a sikeren és elkezdtek engem vidékre is küldözgetni. Emlékszem, hogy alapmotívumom ezekben az a gondolat volt, hogy jellemezgettem a férfi és női belső alkat különbözőségét. Sok helyen volt előttem már Schwimmer Rózsa is, és róla úgy beszéltek nekem, mint aki azt hirdette, hogy a nő is van olyan, mint a férfi, tehát egyenlő jogokra érdemes. A legfőbb gondolatok ebben a „feminista“ harcban ugyanis a szavazatjog követelése körül hangzottak el. Én fordítva érveltem: nem azért kell a nőt a társadalmat irányító erők közé formálisan is felvenni, mert „van olyan“, mint a férfi, hanem mert nem olyan, mint a férfi. Nem lévén olyan, mást vesz észre, mást emel ki, mást akar, ami talán a férfinak kevésbé vagy egyáltalán nem jut eszébe. Ez volt az a „dióhéj“, amiből beszédeim kinőttek. Mindenütt lelkes sikerem volt; utána összejövétel, személyes eszmecsere. Ezeknek általában az volt a közönség részéről a lényege: „jaaa, ha ezt jelenti a feminizmus, akkor mi is feministák vagyunk!“

Orpheus 1993/1.149-150. oldal

Vallomás... (?)

AZ ÉLET olyan, mint a hullámvasút: egyszer fent, egyszer lent.

A semmiből jön, megérint, majd könnyű lepkéként tovaröppen.

Fel sem tűnik, milyen szép, milyen törékeny (VOLT). Csupán

azt figyel(T)ed, hogy fáradhatatlanul száll, száll,

s ha olykor meg is pihen nemsokára ismét útnak indul.

Hangtalan apróságában beleveszik a tájba, alig észrevehető.

ILLÚZÓ volt, nem más.

Abban a **RÖVID INTERVALLUMBAN**, melyben te is részese

vagy, ahelyett, hogy értékelnéd egyszeri voltát, óvnád sebezhe-

tőségéért és csodálnád tarka szépségét (mely már önmagában is

öröm), te támadod, s azt hiszed nemessé leszel azáltal, ha önként

lemondasz róla.

Buta vagy! Beálltál a **JÁTÉK**ba anélkül, hogy előbb a **JÁTÉK-**

SZABÁLYOKKAL megismerkedtél volna. Ha azt gondoltad

van beleszólási jogod, tévedtél.

Olyan játék ez, **AHOL** te egyedül vesztes lehetsz!

Hasonlít némiképp a sakkra: **FIGURA** vagy, melyet ide-oda

tologatnak a táblán. **FŐSZEREPLŐ VAGY**, valójában

EGY ÖNMAGÁBAN TEHETETLEN BÁBU, mely a háttér-

ben mozgató segítségével, annak akarata szerint lép.

Két lehetőséged van: **ELFOGADOD AMI TÖRTÉNIK** veled

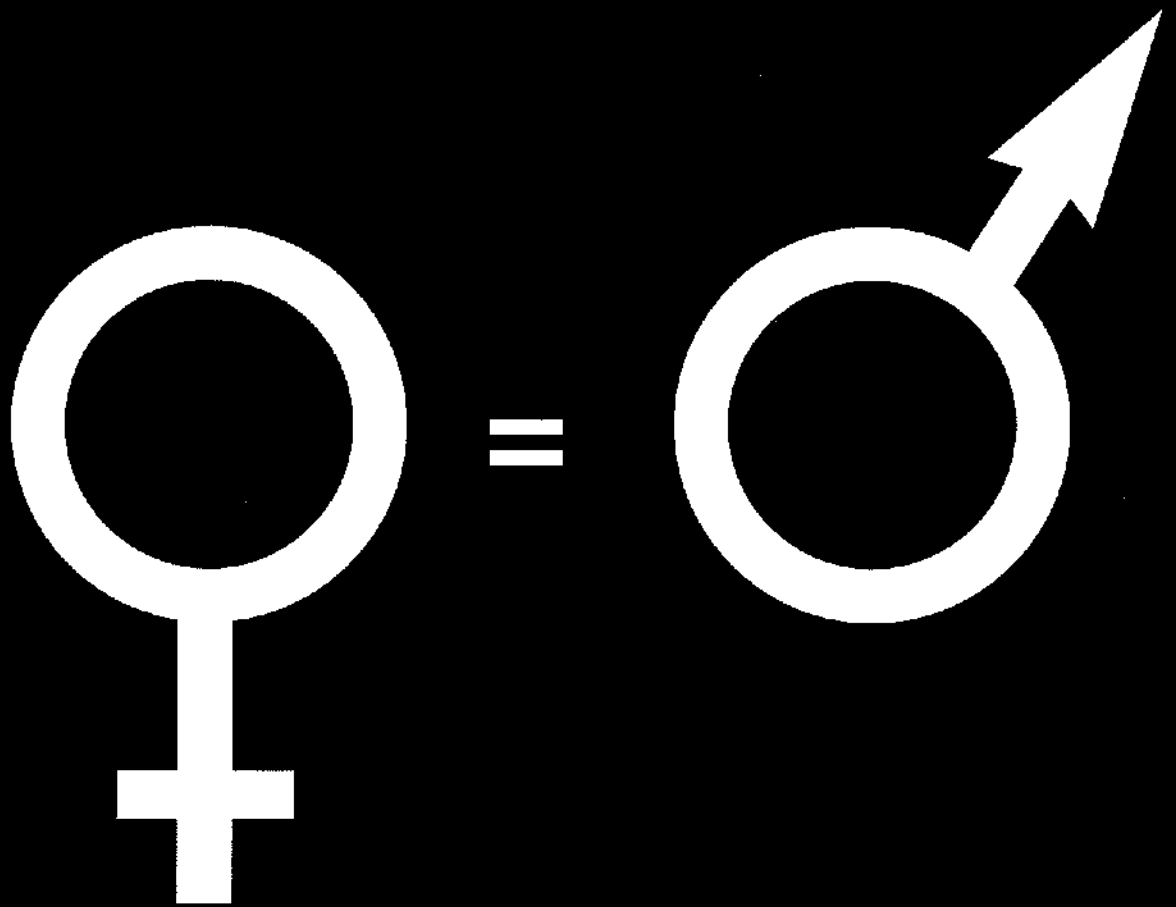
és megpróbálsz örömet találni benne (hiszen a játéknak - eredmény-

től függetlenül - ez a célja, nem?), vagy megkísérelsz

ELLENÁLLNI, LÁZADNI-ELLÉGE.

(Paul Anikó)

Mi lenne velünk egymás nélkül
What would we be without one another, ...

szexizmus = 0

sexism = 0

all

different

all

equal